

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2016-жылдын июнь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Жеңиш Н.
Кеңештин мүчөлөрү: Айдарова А. К.
Джусупов Т. Дж.
Исакова Г. А.
Кылжыев С. А.
Омуралиева Н. Э.
Чалбаев С. А.

Жооптуу катчы: Усубалиев У. А.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон
өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2016.

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада,
кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып
жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет”
басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары Чүй проспекти, 168.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансы статистикасы жана маалымдоо башкармалыгы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 66-91-67

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: uusubaliev@nbkg.kg

Басылма жылына эки жолу – июнь жана декабрь айларында, кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (Улуттук банктын) өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал өзүндө республиканын экономикалык өнүгүшү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы секторду өнүктүрүү тенденциялары жана төлөм балансы, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз жана Кыргыз Республикасынын инвестициялык позициялары боюнча маалыматтар чагылдырылат. Чейрек сайын – январь, май, июль, октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет (Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама)

Кеңири коомчулукка акча-кредит саясатынын максаттары жана натыйжаларына тиешелүү мезгил-мезгили менен маалымат берип туруу бул басылманын максаты болуп саналат. Басылмада тышкы чөйрөнүн өнүгүшүнө жана өлкө ичиндеги макроэкономикалык жагдайга талдап-иликтөөлөр, инфляцияга таасир эткен факторлор жана анын динамикасы тууралуу маалыматтар, инфляциялык болжолдоолор, Кыргыз Республикасынын экономикасынын реалдуу жана тышкы секторлорунда түптөлгөн жагдай, ошондой эле соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөр менен иш алып баруунун өнүгүү багыттары камтылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма, республиканын коммерциялык банктарын жана коомчулукту ченемдик документтер менен камсыз кылуу жана аларга Улуттук банктын иши тууралуу маалымдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, ченемдик актыларды расмий жарыялоо үчүн каралган. Басылма айына бир жолу, кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланып турат.

Мазмуну

Киришүү.....	5
Негизги тыянактар.....	7
I. Макроэкономикалык жана финансылык конъюнктура.....	8
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	8
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	13
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	15
1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы.....	15
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	15
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	17
II. Банк сектору.....	23
2.1. Негизги тенденциялар.....	23
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	29
2.2.1. Кредиттик тобокелдик.....	29
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	35
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	39
2.2.4. Валюталык тобокелдик.....	39
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	41
2.2.6. “Дуушарлануу” (чалдыгуу) тобокелдиги.....	41
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	42
2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү.....	44
2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү.....	44
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү.....	45
2.3.3. Рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө.....	45
III. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери.....	47
3.1. Негизги тенденциялар.....	47
3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер.....	50
3.3. БФКМ системасын стресс-тестирлөө.....	54
IV. Төлөм системалары.....	56
V. Финансы секторунун ишин жөнгө салууну өркүндөтүү.....	59
Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү.....	62
Глоссарий жана кыскартуулардын тизмеси.....	63

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери республиканын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү менен коомчулукту тааныштыруу, мына ушул отчеттун негизги максатынан болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык тең салмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда, банк ишин жөнгө салууда жана Кыргыз Республикасынын финансы-кредит мекемелерин өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселелерине кызыккан жактар жана финансы рыногунун катышуучулары үчүн каралган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси.....	20
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна тийгизген таасирине стресс-тестирлөө.....	21
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	31
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларына жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалары.....	32
5-кыстырма. 2010-2015-жылдар аралыгында талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары).....	37
6-кыстырма. Кыйыр валюталык тобокелдик аркылуу кредиттик тобокелдик.....	40
7-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү.....	51
8-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү.....	52

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча макропруденциалдык талдап-иликтөөлөр, эконометрикалык модель түзүү, финансылык болжолдоолордун моделин түзүү, кайталап стресс-тестирлөө жүргүзүү натыйжалары финансы секторунун иши туруктуу мүнөзгө ээ жана ар кандай макроэкономикалык таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин көрсөткөн.

Диверсификациянын начардыгына жана өлкө экономикасынын тышкы факторлордон көз каранды экендигине карабастан, 2015-жыл ичинде экономиканын алгылыктуу өсүш арымы сакталып турган. Банк сектору үчүн өлкөлүк тобокелдик, мурдагыдай эле орточо болуп саналат. Жыл жыйынтыгы боюнча банктардын резидент эместерде жайгаштырылган активдеринин салыштырма салмагынын көбөйүүсү (12,4% дан 20,5%га чейин), ошондой эле Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн тышкы карыз алышууларынын салыштырма салмагынын 2014-жылга салыштырганда жогорулагандыгына (Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдындагы милдеттенмелеринин салыштырма салмагы 17,6 пайыздан 20,8 пайызга чейин көбөйгөн) байланыштуу милдеттенмелердин үлүшүнүн да 2014-жылга салыштырганда көбөйүүсү байкалган.

Концентрациялануу тобокелдиги банк секторундагы негизги тобокелдиктердин бири.

Концентрациялануу тобокелдиги банк сектору үчүн маанилүү бойдон калууда. Ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы жана ири каржылоо булактарынын күтүүсүз агылып чыгышы (анын ичинде мамлекеттик сектордун органдары жана мамлекеттик ишканалар) айрым банктарга терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

Улуттук валютанын алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгүнө карабастан, Кыргыз Республикасынын банк сектору макроэкономикалык таасирлерге туруктуулугун сактап турган. Макропруденциалдык талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары көрсөткөндөй, улуттук валютанын алсызданышы Кыргыз Республикасынын банк секторунун туруктуулугуна олуттуу деле таасирин тийгизген жок. Мында, айрым банктардын карыз алуучулардын чет өлкө валютасындагы кредиттерди тейлөөгө кудуретсиздигинен улам, кыйыр валюта тобокелдигине дуушарланууга ийкемдүү болуп калгандыгын өткөрүлгөн стресс-тесттерден көрүүгө болот. Бул тенденциянын сакталып калышы кийинчерээк тобокелдиктердин артышына алып келиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын банк секторунун финансылык туруктуулук запастарынын сакталып тургандыгы байкалууда. Эконометрикалык модель түзүү, финансылык болжолдоолордун моделин түзүү, кайталап стресс-тестирлөө жүргүзүүнүн натыйжалары 2014-жылга салыштырганда 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча финансылык туруктуулук запасынын бир аз көбөйгөндүгүн көрсөтүп турат, ал банктардын капиталдаштырылышы менен шартталган.

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча республиканын төлөм системалары, жалпысынан штаттык режимде иштеген, ал эми финансылык инфраструктурада системалуу тобокелдиктер деңгээли орточо катары бааланган.

Кыймылсыз мүлк рыногунда турак жайга баанын өсүш арымынын басаңдоосу белгиленген. 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча турак жайга баанын бир аз төмөндөөсү байкалган. Коммерциялык банктардын стресс-тестирлөө натыйжалары көрсөткөндөй, Кыргыз Республикасынын банк сектору кыймылсыз мүлккө баанын 47 пайыздан ашыгыраакка төмөндөөсүндө потенциалдуу чыгым тартышы мүмкүн. Ири банктар кыймылсыз мүлккө баанын 46% көбүрөөк төмөндөөсүндө жоготууларга учурашы мүмкүн.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

Улуттук банк татаал макроэкономикалык чөйрө шарттарында акча-кредит саясатын иштеп чыгууну жана ишке ашырууну уланткан. Бизнес чөйрөнүн жана калктын девальвациялык күтүүлөрү АКШ долларынын глобалдуу бекемделишинин жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө улуттук валюталардын алсызданышынын алкагында сомдун алмашуу курсуна, ага ылайык инфляцияга кошумча кысым көрөткөн.

Дүйнө жүзүндө геосаясий жана экономикалык татаал жагдайдын сакталып турушу алкагында соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө ишкердик жигердүүлүк басаңдоосун, ал эми айрым учурларда кыскаруусун улантууда, бул өз кезегинде Кыргызстанда экономикалык өсүш арымдын төмөн болушу тобокелдигин болжолдойт.

Ички дүң өнүм

2015-жыл ичинде экономиканын өсүшүнүн төмөндөө динамикасынын сакталып тургандыгына карабастан, ИДӨнүн өсүш арымы¹ жыл жыйынтыгы боюнча алгылыктуу чекте түптөлгөн жана 3,5 пайызды (2014-жылы ИДӨ өсүшү 4,0 пайызды түзгөн), “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, ИДӨ 4,5 пайызга (2014-жылы – 5,0 пайызга) өскөн. ИДӨнүн өсүшүнө кызмат көрсөтүү сектору (1,7 п.п.), курулуш (1,0 п.п.) жана айыл чарбасы (0,9 п.п.) алгылыктуу салым кошушкан. Ал эми өнөр жай сектору көбүнчө иштеп чыгуу өнөр жайынын (-1,1 п.п.) терс салым кошушунан улам, өнөр жай сектору (-0,7 п.п.) экономиканын өсүшүнө токтотуучу таасирин тийгизген. Дефлятор 2,2 пайыз (2014-жылы – 8,4 пайыз) чегинде түптөлгөн.

2014-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 2015-жылы өнөр жай продукциясынын көлөмүнүн 4,2 пайызга кыскарышы, көбүнчө иштеп чыгуу өндүрүшүндө (-7,8 пайыз) орун алган төмөндөөгө, тактап айтканда “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканаларында өндүрүштүн төмөндөөсүнө (-8,3 пайыз) шартталган. Мындан тышкары, химиялык продукция өндүрүшүндө (-36,4 пайыз), транспорт каражаттары өндүрүшүндө (-29,5 пайыз), машиналар жана жабдуулар өндүрүшүндө (-25,9 пайыз) жана текстиль өндүрүшүндө, кийим-кече жана бут кийим, булгаары жана булгаарыдан жасалган башка буюмдарды өндүрүүдө (-11,3 пайыз) олуттуу төмөндөө белгиленген.

Айыл чарбада жогорку арымдагы өсүш байкалган, ал 2014-жылдагы 0,5 пайызга кыскарууга салыштырганда, 6,2 пайызды түзгөн. Өсүш дан, жашылча жана картошка өстүрүүнүн көбөйгөндүгүнө байланыштуу өсүмдүк өстүрүүнүн 10,1 пайызга көбөйүүсүнө шартталган.

Курулушта өсүш 13,9 пайызды түзгөн, ал негизги капиталга инвестициялардын 8,0 пайызга көбөйүүсү менен коштолгон. Курулуш көлөмүнүн өсүшү подряддык жана башка капиталдык курулуш иштеринин жана сарптоолордун, ошондой эле имараттарга жана курулмаларга капиталдык жана күндөлүк ремонт иштеринин көбөйүүсүнө шартталган.

Соодада 6,6 пайызга жана маалымат жана байланыш чөйрөсүндө 5,2 пайызга өсүштүн эсебинен кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө 3,7 пайызга өсүшкө жетишилген.

¹ Алдын-ала маалыматтар.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы
(пайыздар)

	2014-ж.			2015-ж.		
	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100,0	4,0	4,0	100,0	3,5	3,5
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	14,7	-0,5	-0,1	14,0	6,2	0,9
Өнөр жайы	16,5	-1,6	-0,3	15,3	-4,2	-0,7
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	0,7	-0,3	-0,002	0,9	63,8	0,4
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	13,7	-2,9	-0,5	12,1	-7,8	-1,1
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана таза-ланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	1,9	8,0	0,1	2,1	-2,8	-0,1
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,3	6,5	0,02	0,2	3,5	0,01
Курулуш	7,4	27,1	1,7	8,3	13,9	1,0
Көрсөтүлгөн кызматтар	47,4	4,6	2,1	50,3	3,7	1,7
<i>Дүң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	17,8	8,6	1,4	18,7	6,6	1,2
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	3,7	4,0	0,2	3,9	1,2	0,05
<i>Маалымат жана байланыш</i>	4,3	6,9	0,3	4,3	5,2	0,2
<i>Мейманканалар менен ресторандардын иши</i>	1,8	9,7	0,2	1,9	8,9	0,2
<i>Финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу</i>	0,7	2,6	0,02	0,7	0,7	0,005
<i>Кыймылсыз мүлк операциялары</i>	2,5	0,04	0,001	2,5	-0,7	-0,02
<i>Кесиптик, илимий жана техникалык иш</i>	1,7	-4,6	-0,1	1,9	1,4	0,02
<i>Администрациялык жана көмөкчү иштер</i>	0,5	4,5	0,02	0,5	-0,9	-0,004
<i>Мамлекеттик башкаруу жана коргонуу; милдеттүү социалдык камсыздандыруу</i>	5,3	-1,7	-0,1	5,8	-0,1	-0,01
<i>Билим берүү</i>	4,9	1,9	0,1	5,2	1,7	0,1
<i>Саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык жактан тейлөө</i>	2,8	1,2	0,04	3,2	1,3	0,04
<i>Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу</i>	0,5	1,1	0,01	0,6	1,2	0,01
<i>Тейлөө багытындагы башка иштер</i>	1,0	6,2	0,1	1,0	0,3	0,003
Азык-түлүктөн таза (субсидияларды эсептен алып салуу менен) салыктар	14,0	4,0	0,6	12,1	3,5	0,5

Булагы: УСК

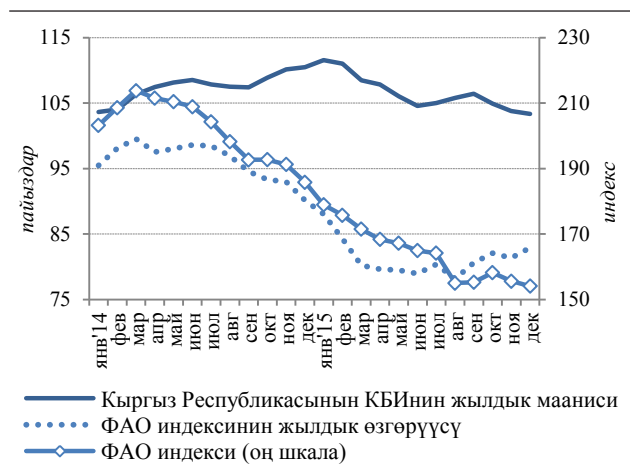
Бүтүндөй алганда, экономикада алгылыктуу өсүш арымдын сакталып турушунда өнөр жай секторунда, көбүнчө иштеп чыгуу өнөр жайында туруксуз жагдай байкалган, бул сектордун “Кумтөр” ишканасынын өндүрүш көлөмүнө көз каранды болушуна байланыштуу болгон. Бул көз карандылык 2016-жылы да сакталып турмакчы, ал 2016-жылдын ИДӨсүнүн айкын көрсөткүчтөрүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

Инфляция

Кыргызстанда инфляция деңгээли 2015-жыл ичинде өлкөнүн айыл чарбасында түптөлгөн алгылыктуу жагдайдын, глобалдуу азык-түлүк рынокторунда жана энергопродукциялар рынокторунда

баалардын төмөндөөсүнүн алкагында, ошондой эле чогуу алгандагы суроо-талаптын төмөндөөсүнүн таасиринен улам төмөндөгөн. 2015-жылдын январында Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети керектөө куржунунун параметрлерине электрэнергиясына тарифтер жагында корректировкалоолорду киргизген, бул КБИнин өсүшүнө кошумча салым кошкон. Отчеттук жылдын август айында жана жылуулук берүү сезонунун башталышы менен ноябрь айында электр жана жылуулук энергиясына тарифтердин жогорулагандыгына байланыштуу КБИ да жогорулаган. Өлкөнүн айыл чарбасында өндүрүштүн өсүшү, Казакстанда буудайга экспорттук баанын кыйла төмөн деңгээлде белгилениши жана дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда алгылыктуу жагдайдын түптөлүшү азык-түлүккө баанын төмөндөөсүнө өбөлгө түзгөн, бул инфляциянын салыштырмалуу төмөн болушунун негизги факторлорунан болгон. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча 2015-жылдын декабрында КБИнин жылдык өсүшү (2015-жылдын декабры 2014-жылдын декабрына) 3,4 пайызды (ал эми 2014-жылы – 10,5 пайызды), ал эми орточо жылдык инфляция 2015-жылы 6,5 пайызды (2014-жылы – 7,5 пайызды) түзгөн.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ динамикасы жана ФАО индекси

Булагы: КР УСК

Дүйнөлүк рыноктордо тамак-аш продукцияларына баа динамикасын мүнөздөгөн ФАО индексинин орточо мааниси отчеттук жылы 2014-жылдагыга караганда 18,7 пайызга төмөн түптөлгөн. Индекстин төмөндөөсү азык-түлүк товарларынын запасынын арбын болушуна, дүйнөлүк рыноктордо суроо-талаптын начар болушуна жана АКШ долларынын бекемделишине шартталган.

Мамлекеттик бюджет

Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык өсүштүн басаңдоосу/төмөндөөсү менен биргеликте отчеттук жыл ичинде өлкө экономикасында татаал жагдайдын түптөлүшү бюджет кирешелерин толук көлөмдө жыйноо планын аткарууга мүмкүндүк берген эмес. Ошондой болсо да, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн экономикалык саясат чаралары социалдык милдеттенмелерди аткарууга жана тартыштыкты финансылык туруктуулукту камсыз кылган деңгээлде кармап туруу аркылуу макроэкономикалык туруктуулукту камсыз кылууга өбөлгө түзүштү.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2015-ж. январь-декабрь айлары		2014-ж. январь-декабрь айлары	
	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	128,2	30,3	119,4	29,8
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	128,1	30,2	119,4	29,8
финансылык эмес активдерди сатуу	0,1	0,0	0,0	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	134,5	31,8	121,3	30,3
анын ичинде: операциялык иштен чыгашалар	105,3	24,8	95,6	23,9
финансылык эмес активдерди сатып алуу	29,3	6,9	25,7	6,4
Тартыштык (-) / Профицит (+)	-6,3	-1,5	-1,9	-0,5
Бюджетти каржылоо	19,4	4,6	12,1	3,0
Тышкы каржылоо	16,3	3,8	22,1	5,5
Ички каржылоо	3,1	0,7	-10,0	-2,5

Булагы: КР ФМ

Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдын ала маалыматтары боюнча жыл жыйынтыгында мамлекеттик бюджет 6,3 млрд сом же ИДӨгө карата 1,5 пайыз өлчөмүндө тартыштык менен аткарылган, ал эми 2014-жылдын жыйынтыгы боюнча бюджет 1,9 млрд сом же ИДӨгө карата 0,5 пайыз тартыштык менен аткарылган. Бюджет тартыштыгын жалпы каржылоо негизинен тышкы булактардын эсебинен 16,3 млрд сом (ИДӨгө карата 3,8 пайыз), ички булактардын эсебинен 3,1 млрд сом (ИДӨгө карата 0,7 пайыз) өлчөмүндө жүзөгө ашырылган.

Отчеттук жылы республикалык бюджеттин киреше бөлүгү 99,1 пайыз өлчөмүндө аткарылган, бул негизинен салыктык эмес кирешелердин 105,8 пайызга жана расмий трансферттердин 104,4 пайызга ашыра аткарылышынын натыйжасы болгон. Ошону менен бирге эле Мамлекеттик салык кызматынын салыктарды жыйноо планы 96,5 пайызга, Мамлекеттик бажы кызматынын планы 97,1 пайызга аткарылган. Республикалык бюджеттин чыгаша бөлүгүн каржылоо 109,2 пайызга аткарылган.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Дүйнөлүк экономикада ар кандай жагдайдын орун алышы жана сода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикаларынын өсүш арымдарынын солгундоо жана төмөндөө тенденциясынын сакталышы экономиканын андан ары өнүгүшүн кармап туруучу таасирин улантууда жана өзүнө реалдуу сектордун туруктуу өнүгүүсү үчүн тобокелдиктерди камтыйт. “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканаларынын ишинин көлөмүнө көз карандылык сакталып турмакчы.

Россияда түптөлгөн рецессиядан улам акча которуулардын агылып кирүүсүнүн төмөн деңгээлде сакталып калышы, ички суроо талаптын начар болушун шарттайт. АКШ долларынын алмашуу курсунун өзгөрүшүнөн улам жана Евразия экономикалык бирлигине кирүү аспектиери боюнча факторлорго байланыштуу экспорттолуучу товарлардын көлөмүнүн кыскаруусу тууралуу болжолдоолор сакталып турат.

Керектөө куржунунда азык-түлүк товарларынын үлүшүнүн чоң болушу өлкөдө инфляция деңгээлинин азык-түлүк баа динамикасына көз каранды болушун шарттайт, ошондуктан өлкөнүн айыл чарбасында түшүмдүүлүк жалпы баа деңгээлинин калыптанышын аныктаган фактор болуп саналат. Ушуга байланыштуу, айыл чарбасында өндүрүшкө терс таасирин тийгизүүгө жөндөмдүү болгон, аба-ырайынын начарлашы шартында инфляциялык процесстердин күчөшү мүмкүн. Мындан тышкары Кыргызстанда баанын тышкы рыноктордогу жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдөгү жагдайларга көз карандылыгы да сакталып турат.

Кыргызстандын Евразия экономикалык бирлигине кошулушуна жана администрлөө учурунда кыйыр салыктардын салык базасынын төмөндөгөндүгүнө байланыштуу төмөнкүдөй фискалдык

тобокелдиктер орун алышы мүмкүн: Евразия экономикалык бирлигинин алкагында сыяктуу эле, үчүнчү өлкөлөрдөн да импорттун көлөмүнүн арымынын төмөндөөсү; КНС салык базасынын төмөндөөсү (салык салынуучу импорттун наркына транспорттук чыгашалар, камсыздандыруу, жыйымдар кирбейт); Евразия экономикалык бирлигине мүчө мамлекеттерден салык органдарына декларациялоосуз жана отчет берүүсүз импорттоону жүзөгө ашырышкан жеке адамдардан жана чакан бизнестен кирешелердин азаюусу.

---

³ “ЦентerraГолдИнк.” компаниясынын 2015-жылдын 17-ноябрындагы пресс-релизи.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансы институттары (банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер, камсыздандыруу компаниялары, инвестициялык жана пенсиялык фондулар, фондулук биржалар түзүшөт).

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

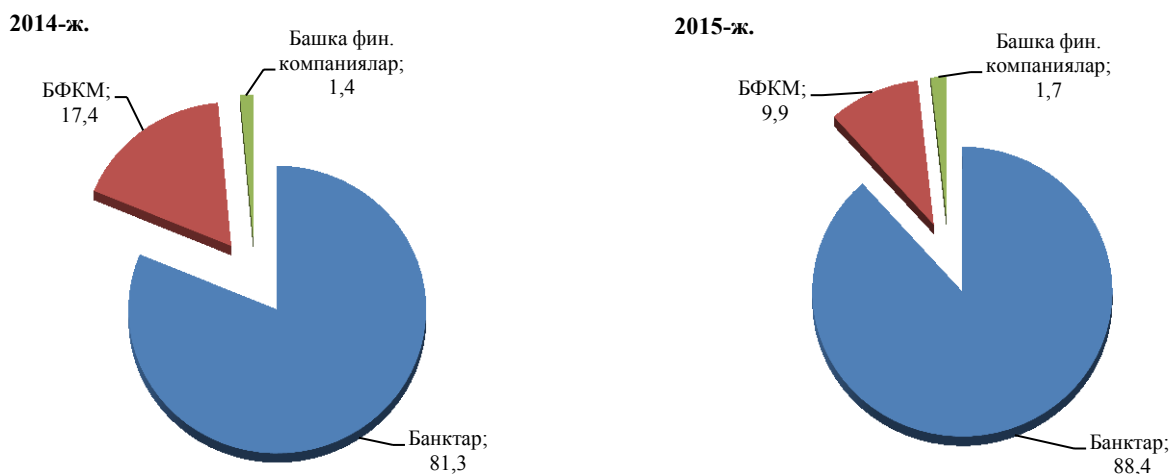
Финансы институттары	2011	2012	2013	2014	2015
Коммерциялык банктар	22	23	24	23	24
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	958	837	794	689	656
Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ), анын ичинде:	931	810	765	660	627
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	454	320	277	215	172
микрокредиттик компаниялар	340	242	208	154	109
микрокредиттик агенттиктер	110	74	65	56	57
микрофинансылык компаниялар	4	4	4	5	6
“КСФК” ААКсы	1	1	1	1	1
Кредиттик союздар	197	183	153	135	125
Алмашуу бюролору	279	306	334	309	329
Камсыздандыруу компаниялары	16	16	18	17	17
Инвестициялык фонддор	8	8	8	9	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2	2

Булагы: Улуттук банк, КР УСК

2015-жылдын акырына карата финансы секторунун активдери 197,9 млрд сомду же ИДӨгө карата 46,7 пайызды түзүү менен, 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 31,0 млрд сомго көбөйгөн.

Банк секторунун финансы секторунун чогуу алгандагы активдериндеги үлүшү 88,4 пайызды түзгөн. БФКМдердин жана башка финансы компанияларынын үлүшүнө тиешелүүлүгүнө жараша 9,9 пайыз жана 1,7 пайыз туура келген (1.2.1-график).

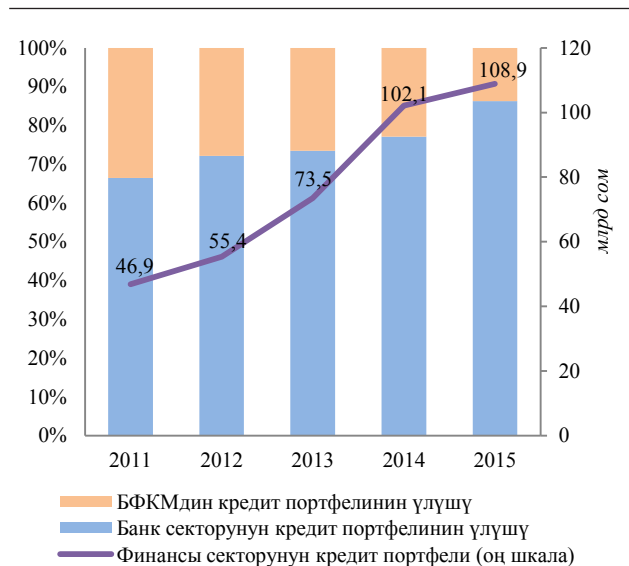
1.2.1-график. Кыргызстандын финансы секторунун активдеринин институционалдык түзүмү пайыздар

Булагы: Улуттук банк

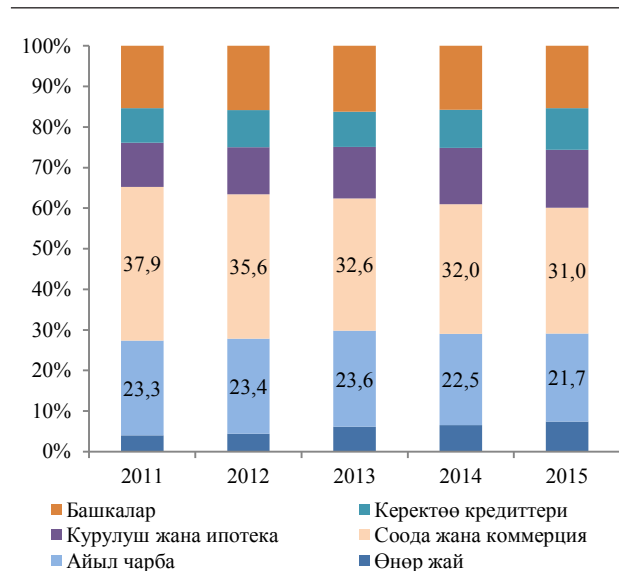
Банктардын жана БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели отчеттук жылы 2014-жылга салыштырганда 6,7 пайызга көбөйүү менен 108,9 млрд сомду же ИДӨгө карата 25,7 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелинде банктардын кредиттеринин үлүшү 9,1 п.п. көбөйүү менен жылдын акырына карата 86,3 пайызды түзгөн (1.2.2-график).

1.2.2-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

1.2.3-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө, мурдагыдай эле соода тармагында (банктар) жана айыл чарбасында (БФКМ) концентрация белгиленген. Финансы секторунун кредит портфелинин экономиканын жогоруда белгиленген тармактарындагы чогуу алгандагы үлүшү 2015-жылдын акырына карата берилген кредиттердин жалпы көлөмүнүн 52,7 пайызын түзгөн жана 57,4 млрд сом чегинде катталган (1.2.3-график).

1.3. Финансы рынокторунун абалы

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде ички валюта рыногундагы жагдай алмашуу курсуна жогорку деңгээлде басым жасалышы менен мүнөздөлгөн. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык жагдайдын начарлашынын алкагында улуттук валютанын номиналдык мааниде алсызданышы байкалган.

Мурдагыдай эле, алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу боюнча сыяктуу эле, сатып алуу боюнча да валюталык интервенцияларды жүргүзгөн.

Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда репо-операциялардын көлөмүнүн бул бүтүмдөр боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин бир эле учурда жогорулоосунда төмөндөгөндүгү белгиленген. Мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары рыногунда чендер жогорулоо тенденциясына ык койгон.

1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы

Валюта рыногу

2015-жылы өлкөнүн валюта рыногунда курстук өзгөрүлмөлүүлүк сакталып турган. Ички рынокто алмашуу курсунун динамикасы фундаменталдык факторлордун таасирине – Америка экономикасынын калыбына келишинен жана АКШ Федералдык резерв системасы тарабынан жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын катуулатуу саясатынан улам, АКШ долларынын позициясынын бекемделишине бир жагынан, ал эми экинчи жагынан – орус рублинин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн сакталышына жана казак тенгесинин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн өсүшүнө шартталган. АКШ долларынын сомго карата расмий курсу жыл ичинде 28,9 пайызга, 1 АКШ доллары үчүн 58,8865 сомдон 75,8993 сомго чейин жогорулаган.

Отчеттук мезгилде тышкы таасирлердин жана алып-сатарлык басымдын таасири Улуттук банктын валюта интервенциялары жана улуттук валюта курсунун кескин өзгөрүшүн текшилөөгө багытталган башка чаралары менен жөнгө салынган. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Улуттук банк тарабынан валюта интервенциялары жүргүзүлгөн, мында таза сатуу 286,8 млн АКШ долларын түзгөн.

Акча рыногу

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде репо операцияларынын көлөмү 2014-жылга салыштырганда 35,1 пайызга төмөндөгөн. Бирок, банктар аралык стандарттык кредиттик бүтүмдөрдүн улуттук валютадагы көлөмү 1,1 млрд сомго чейин (88,0 пайызга) жогорулаган.

Улуттук банк тарабынан берилген “овернайт” кредиттеринин көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде 26,7 млрд сомду түзүү менен 2014-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 53,0 пайызга кыскарган. Мында коммерциялык банктар тарабынан Улуттук банкта “овернайт” депозиттеринде жайгаштырылган каражаттарынын жалпы суммасы 325,6 млрд сомду (2,4 эсеге өскөн) түзгөн.

Жалпысынан рынок банктар аралык операцияларды жүргүзүүнүн эсебинен коммерциялык банктар ортосунда ликвиддүү каражаттардын бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу менен туруктуу иштеген.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

3, 6 жана 12 айлык кагаздардан турган мамлекеттик казына векселдер рыногунда сунуштун жалпы көлөмү 6,6 млрд сомго (+23,5 пайызга), айкын жайгаштыруулардын көлөмү (кошумча жайгаштырууларды эске алуу менен) 3,8 млрд сомго (+10,5 пайызга) чейин көбөйгөн. Бул кагаздар боюнча орточо айлык кирешелүүлүк 3,31 п.п. 12,76 пайызга жогорулаган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде жүгүртүү мөөнөтү 2, 3 жана 5 жылдык казына облигациялары чыгарылган. МКОлордун жарыяланган эмиссиясынын жалпы көлөмү (өткөрүлгөн аукциондордун алкагында) 2014-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 1,9 эсеге көбөйүү менен 7,7 млрд сомго жетсе, айкын МКОлор өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 9,4 пайызга жогорулоо менен 5,2 млрд сом суммасында жайгаштырылган. Мында орточо айлык жалпы кирешелүүлүк 15,98 пайызга (2014-жылы – 14,41 пайызга) жогорулаган.

Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатына ылайык кароого алынып жаткан мезгил ичинде 130,5 млрд сом суммасында Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 7 жана 14 күндүк ноталары жайгаштырууга сунушталган, бул өткөн мезгилдеги тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 5,1 пайызга аз. Сатуунун дүң көлөмү 13,7 пайызга, 67,9 млрд сомго чейин төмөндөгөн. Өткөрүлгөн аукциондордун натыйжасы боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 2015-жыл ичинде 9,92 пайызды (+3,57 п.п.) түзгөн.

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин басаңдоосу байкалган², буга 2014-жылга салыштырганда батирлерге (төмөндөө отчеттук мезгил ичинде 4,0 п.п.), ошондой эле жеке турак жайларга (баанын төмөндөөсү 3,1 п.п.) баанын төмөндөөсү себеп болгон.

Кыймылсыз мүлккө баа деңгээлинин төмөндөөсү, ошондой эле орточо эмгек акы деңгээлинин жогорулоосу турак жай менен камсыз болуу жагдайынын жакшыруусун мүнөздөө менен тиешелүү индекске алгылыктуу таасирин тийгизген.

Финансы сектору үчүн кыймылсыз мүлк рыногу тарабынан тобокелдиктер орточо деңгээлде сакталып турууда, бул жалпы кредит портфелинде ипотекалык кредиттердин үлүшүнүн аздыгына жана банктардын күрөө саясатынын катуулаштырылгандыгына шартталган.

1.4.1-график. Турак жай рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда турак жайга баа индексинин 2014-жылга салыштырганда төмөндөөсү байкалган (1.4.1-график).

Булагы: КР МКК

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Бишкек жана Ош шаарларында турак жайдын (батирдин) 1 чарчы метрине орточо баа, 2014-жылга салыштырганда тиешелүүлүгүнө жараша 2,5 жана 9,5 пайызга төмөндөгөн (1.4.2-график). Ал эми жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метрине орточо баасы Бишкек шаарында 7,6 пайызга төмөндөсө, Ош шаарында 20,0 пайызга жогорулаган (1.4.3-график).

² Кыймылсыз мүлккө карата баа индексин түзүүдө Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган. Негизинен Ласпейрестин индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = \left(\frac{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{ti}}{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{oi}} \right) * 100,$$

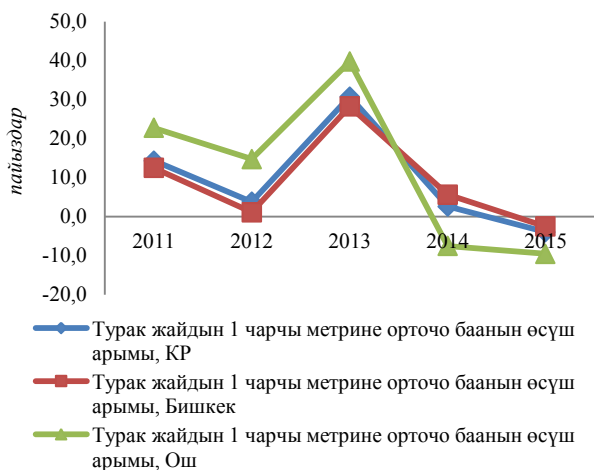
мында K = кыймылсыз мүлк түрлөрүнүн саны;

Q_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги саны;

P_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы;

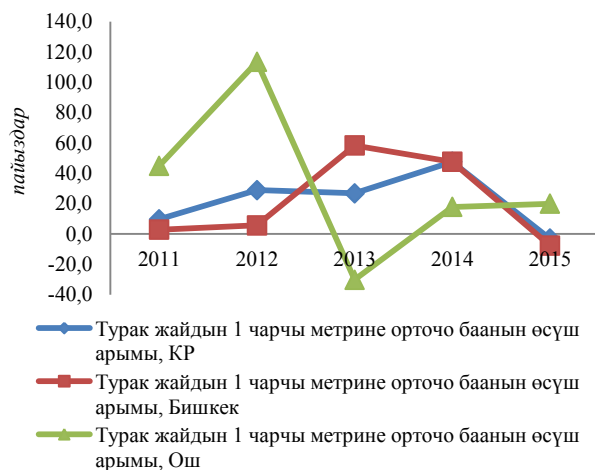
P_{ti} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы.

1.4.2-график. Турак жайларга баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: КР УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.3-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: КР УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.4-график. Турак жайды пайдаланууга берүү, курулушка жана ипотекага берилген кредиттер динамикасы

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча турак жай фондунун ишке киргизүү боюнча чогуу алгандагы көрсөткүчтүн көбөйүүсү өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 12,6 пайызды түзгөн (1.4.4-график). Пайдаланууга берилген турак жайдын негизги үлүшү, мурдагыдай эле, Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келген (1.4.1-таблица).

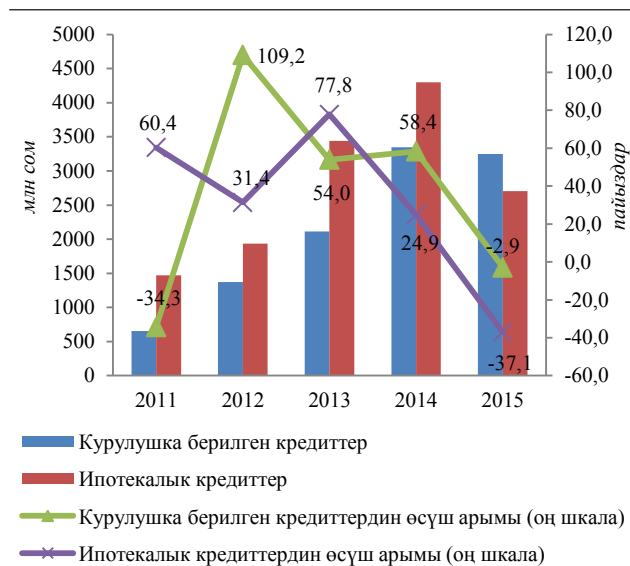
1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2014-ж.		2015-ж.	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	334,4	33,4	602,1	53,4
Ош шаары жана Ош областы	205,6	20,5	247,3	21,9
КРнын башка областтары	461,2	46,1	277,7	24,6
Бардыгы болуп	1001,2	100,0	1127,1	100,0

Булагы: КР УСК

Отчеттук мезгил ичинде берилген ипотекалык кредиттердин жана курулушту каржылоого кредиттердин көлөмүнүн 2014-жылга салыштырганда азаюусу байкалган. Берилген ипотекалык кредиттердин жана курулушту каржылоого берилген кредиттердин жалпы көлөмү 5,9 млрд сомду (1.4.5-график) түзгөн.

1.4.5-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.6-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча коммерциялык банктардын ипотекага жана курулушка чогуу алгандагы кредит портфели 2014-жылга салыштырганда 11,3 пайызга көбөйүү менен 14,7 млрд сомду түзгөн. Мында курулушка жана ипотекага кредиттердин коммерциялык банктардын кредит портфелиндеги жалпы үлүшү 15,6 пайызды түзгөн, бул 2014-жылга салыштырганда 1,1 п.п. аз (1.4.6-график).

1.4.7-график. Ипотеканы жана курулушту каржылоого классификацияланган кредиттердин динамикасы

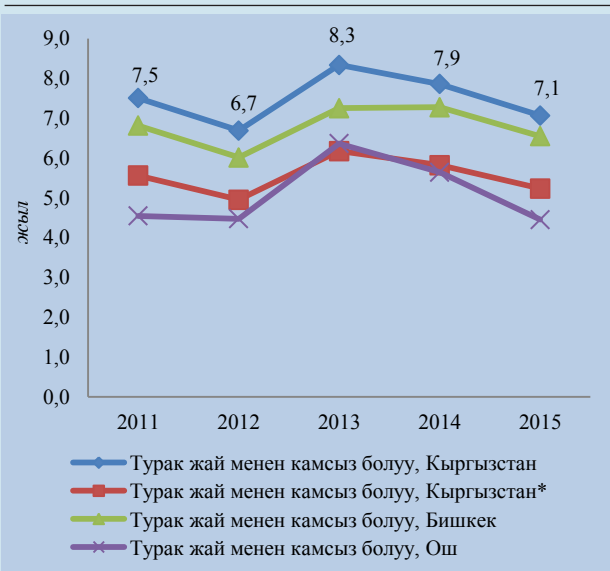
Булагы: Улуттук банк

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча ипотекага жана курулушка классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 961,0 млн сомду түзгөн (1.4.7-график). Аталган тармактарга классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү отчеттук мезгилде 9,0 п.п. төмөндөө менен банк секторунун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө 14,4 пайыз чегинде катталган.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

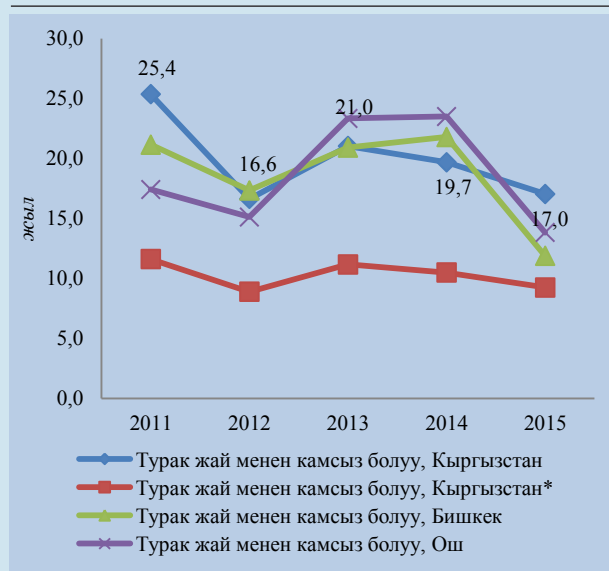
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу жагдайынын 2014-жылга салыштырганда бир аз жакшыргандыгы (индекс мааниси 0,8 айга төмөндөгөн) байкалган (1.4.8-график).

1.4.8-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жай (батир) менен камсыз болуу индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* катталбаган кирешелерди эске алуу менен

1.4.9-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (батир) менен камсыз болуу индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* катталбаган кирешелерди эске алуу менен

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда 54 чарчы метр аянттагы турак жайларды сатып алуу үчүн 7,1 жыл бою эмгек акыны (катталбаган кирешелерди эске алганда – 5,2 жыл³) чогултуу зарыл.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда минималдуу бюджетин 15 549,0 сомду (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинин 58,6 пайызы) түзгөн үй-бүлөдө турак жай сатып алуу үчүн 17,0 жыл (катталбаган кирешелерди эске алганда – 9,2 жыл, 1.4.9-график) талап кылынат.

³ Кыргыз Республикасындагы көмүскө экономиканы изилдөө боюнча жумушчу топтун корутундусуна ылайык, калктын көмүскө кирешелеринин деңгээли эмгек акы фондусунда 35 пайызга жакынды түзгөн. Бул изилдөө “Инвестициялык тегерек стол” коомдук фондусу тарабынан жүргүзүлгөн. Бишкек, 2012-жылдын декабрь айы.

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна тийгизген таасирине стресс-тестирлөө⁴

Отчеттук жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин 62,9 пайызы туура келет (“ФИНКА Банк” ЖАКты эске албаганда⁵).

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркынын кредит боюнча төлөмдүн калдыгынан төмөн болушу ыктымалдыгы жана кийин карызгердин кредиттин ордун жабуудан баш тартуусу менен шартталган.

Стресс-тестирлөө⁶ жүргүзүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууларга сандык баа берүүгө, ошондой эле кыйла “чабал” банктарды (банктар тобун) аныктоого багытталган.

1-схема. Банктардын 2015-жылдын 31-декабрына карата күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттери

<i>Кредит боюнча төлөөлөрдүн калдыгы⁷</i>						
<i>Кредиттин жалпы көлөмү⁸</i>	20% аз	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80% жогору	Жыйынтыгында
Кредит боюнча төлөөлөрдүн калдыгы, млн сом	1 899,1	6 388,5	14 952,7	23 400,9	41 453,3	88 094,4
Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн жалпы көлөмү, млн сом	14 038,1	25 750,8	62 144,8	44 592,0	77 685,1	224 210,7
анын ичинде						
– жашай турган:	10 945,3	20 682,0	52 700,9	33 197,0	51 304,5	168 829,7
– жашабаган:	3 092,8	50 68,7	9 443,9	11 395,0	26 380,6	55 380,9

2-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсү банк секторунун кредиттик тобокелдигинин деңгээлине таасирин тийгизишине стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары

	<i>Банк сектору</i>	<i>Ири банктар</i>
1) “Терс” сценарий <i>кыймылсыз мүлккө баа</i> ↓ <i>жыл ичинде 50%</i>	<i>Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн төмөндөшү кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан 3,7 млрд сомго төмөн</i>	<i>Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн төмөндөшү кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан 2,6 млрд сомго төмөн</i>
2) “Мурдатан калыптанган” сценарий* <i>кыймылсыз мүлккө баа</i> ↓ <i>жыл ичинде 23%</i>	-----	-----
3) “Альтернативалуу” сценарий <i>2 жыл үчүн кыймылсыз мүлк үчүн баа</i> ↓ <i>40% (жылына 20%)</i>	-----	-----

* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баа 23 пайызга төмөндөгөн

⁴ Стресс-тестирлөө, коммерциялык банктар тарабынан 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча сурамжылоонун негизинде сунуштаган маалыматтар боюнча жүргүзүлгөн.

⁵ “ФИНКА Банк” ЖАКты эске алуу менен – 42,9 %.

⁶ Коммерциялык банктарды сурамжылоо маалыматтары боюнча.

⁷ Кредиттин жана пайыздын негизги суммасы.

⁸ Кредиттин суммасы берилген кредиттин суммасын жана кредиттин бүтүндөй мөөнөтү ичинде бардык чегерилген пайыздарды камтыйт.

Стресс-тестке кошумча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли аныкталган, мында банктар чыгым тарта баштайт. Банк сектору кыймылсыз мүлккө баа 47 пайызга, ири банктар 46 пайызга төмөндөгөн шартта чыгымга учурай башташат.

3-схема. Стресс-тесттердин жыйынтыгына салыштырмалуу талдап иликтөөлөр

	<i>2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча стресс-тест</i>	<i>2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча стресс-тест</i>
<u>Банк сектору</u>	1-сценарий: -19,2 млрд сом; 2-сценарий: ----- 3-сценарий: -2,4 млрд сом	1-сценарий: -3,7 млрд сом; 2-сценарий: ----- 3-сценарий: -
<u>Ири банктар</u>	1-сценарий: -9,3 млрд сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <i>Тобокелдикке дуушар болушу ыктымал болгон банк: 2 банк</i>	1-сценарий: -2,6 млрд сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <i>Тобокелдикке дуушар болушу ыктымал болгон банк: 1 банк</i>
<u>Өзүнчө банктар</u>	<i>Кыйла чабал банктар: 4 банк</i> <i>Тобокелдикке дуушар болушу ыктымал болгон банк: 2 банк</i>	<i>Кыйла чабал банктар: 3 банк</i> <i>Тобокелдикке дуушар болушу ыктымал болгон банк: 2 банк</i>
<i>Кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли:</i>	<i>банк сектору боюнча:</i> ↓ 27%	<i>банк сектору боюнча:</i> ↓ 47%

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктардын саясаты эске алынган эмес, ага ылайык банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн бааланган наркын күрөөнүн рыноктук наркынын 20% чейин төмөндөтө алышат. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө төмөндөтүлгөн баанын чектүү мааниси 20% көбөйтүлүшү ыктымал.

II. БАНК СЕКТОРУ

Бүтүндөй алганда, банк секторунун өнүгүшү, кредит портфелин диверсификациялоонун алкагында кредиттөө көлөмүнүн өсүшү менен мүнөздөлгөн. Банк секторунун активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн жогорулашы байкалган.

Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан артышы шартында банктардын финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган.

2.1. Негизги тенденциялар

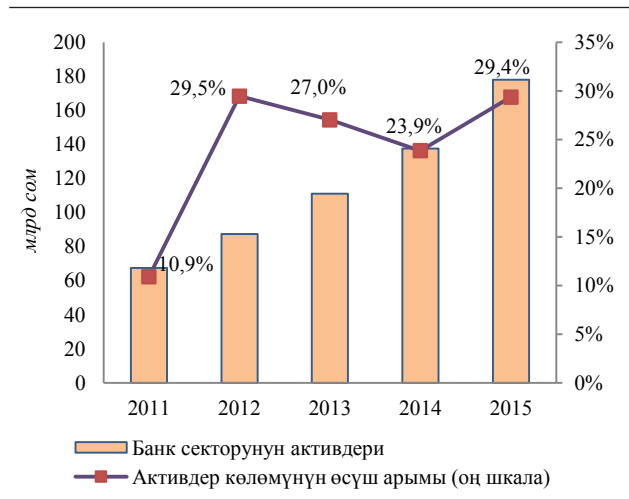
2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча⁹ Кыргыз Республикасынын аймагында 24 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 314 филиалы иштеп турган, анын ичинде 16 банк – чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барган, алардын ичинен 11 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банктык мекемелери ишинин мүнөзүнө жараша универсалдуу болуп саналышат.

“Манас Банк” ЖАКтын¹⁰ жана ИБ “Ысык-Көл” ААКсынын¹¹ 2015-жылы банктык операцияларды жүргүзүүгө/жүзөгө ашырууга лицензиялары кайтарылып алынган, ошондой эле “ФИНКА Банк” ЖАКка¹² жана “Чанг Ан Банк” ААКсына¹³ банк операцияларын жүргүзүүгө лицензия берилген.

Активдер

Жалпысынан алганда, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдеринин бардык түрүнүн көлөмүндө өсүш белгиленген. 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдери өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 29,4 пайызга көбөйүү менен 178,0 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Активдердин өсүшү негизинен, төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

- корреспонденттик эсептердин жана нак акчалардын 57,8 пайызга же 21,0 млрд сомго;
- кредит портфелдин 19,3 пайызга же 15,2 млрд сомго.

Активдер түзүмүндө кредит портфелинин салыштырма салмагы 2014-жылга салыштырганда 4,5 п.п. азаюу менен 52,8 пайызды түзгөн.

Кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер түзүмүндө экономиканын секторлору боюнча резидент эместердин салыштырма салмагы 2014-жылга салыштырганда 9,1 п.п. же 21,3 млрд

сомго көбөйүү менен 21,6 пайызды түзүп, олуттуу көбөйгөн (2.1.3-график).

Ликвиддүү активдердин (нак акчалар, корреспонденттик эсептер жана баалуу кагаздар) чогуу алгандагы үлүшү 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө

⁹ Маалыматтар, коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

¹⁰ “Манас Банк” ЖАКтын лицензиясы 2015-жылдын 23-июнунда кайтарылып алынган.

¹¹ Инвестбанк “Ысык-Көл” ААКсынын лицензиясы 2015-жылдын 3-июнунда кайтарылып алынган.

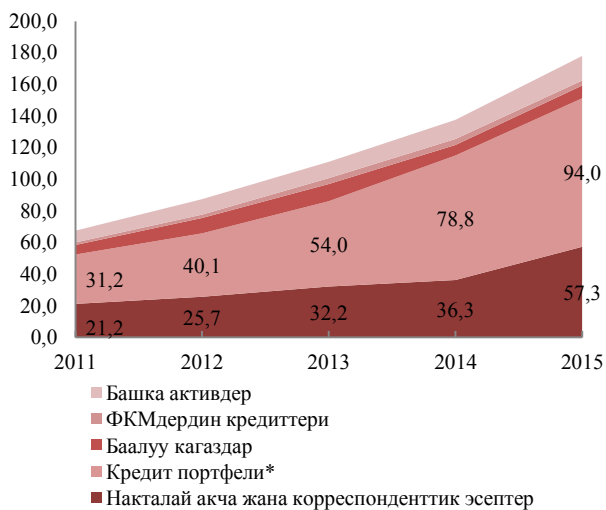
¹² “ФИНКА Банк” ЖАКка лицензия 2015-жылдын 3-мартында берилген.

¹³ “Чанг Ан Банк” ААКсына лицензия 2015-жылдын 7-октябрында берилген.

салыштырганда 5,5 п.п. көбөйүп, активдердин жалпы көлөмүндө 36,7 пайызды же 65,3 млрд сомду түзгөн.

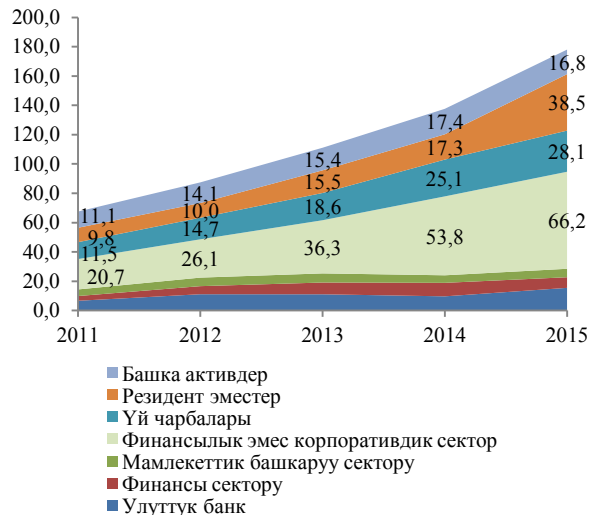
2.1.2-график. Банк секторунун активдер түзүмүнүн өзгөрүшү

млрд сом

2.1.3-график. Банк секторунун активдеринин институционалдык түзүмү

млрд сом

* атайы РППУну алып салуу менен кардарларга кредиттер жана финансылык ижара

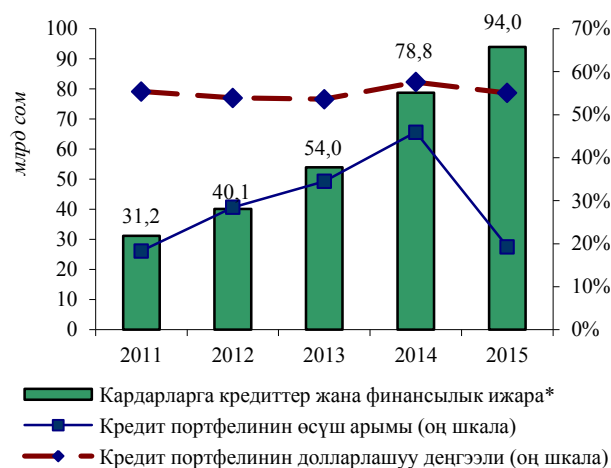
Кредит портфели

Банктардын кредит портфелинин кароого алынып жаткан мезгил ичинде көбөйүүсү айыл-чарбаны жана соода тармагын жана керектөөлөрдү кредиттөөнүн өсүшүнө байланыштуу болгон.

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелин долларлаштыруу деңгээли өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,5 п.п. азайган жана 55,1 пайызды түзгөн (2.1.4-график).

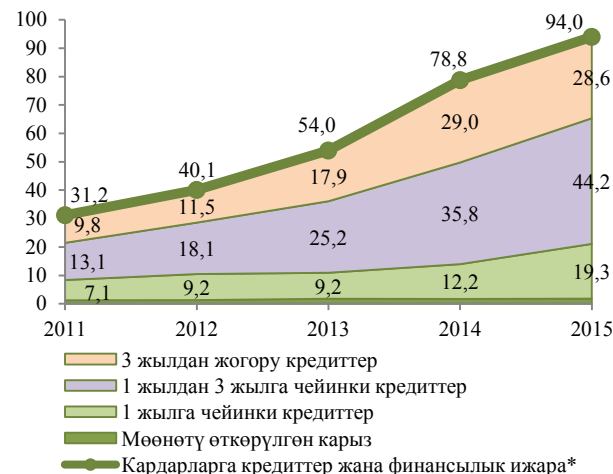
2.1.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

млрд сом

2.1.5-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

млрд сом

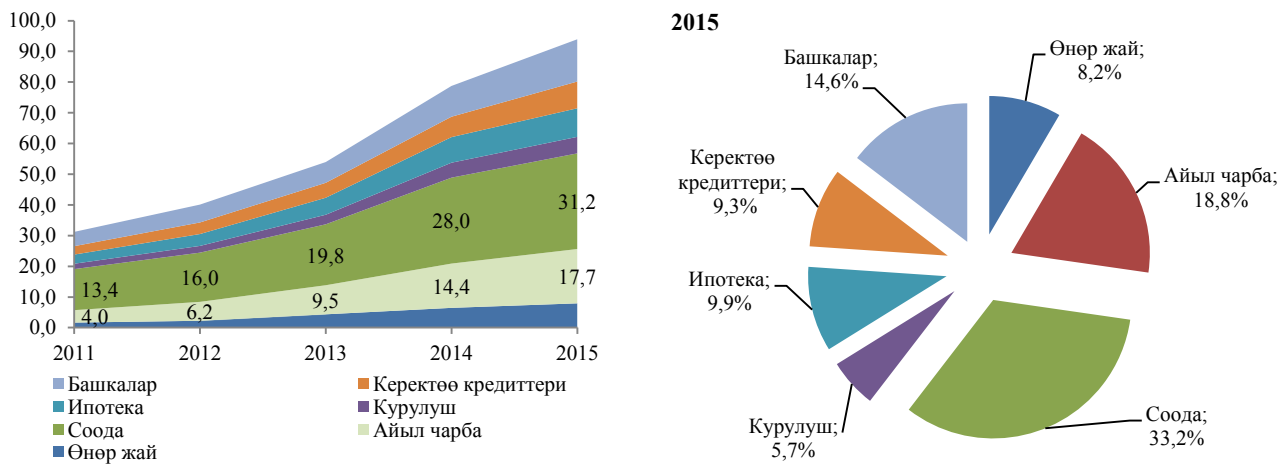
* ФКМге берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

Кредит портфелдин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейинки орто мөөнөттүү кредиттерге туура келген жана 2015-жыл жыйынтыгы боюнча 47,1 пайызды же 44,2 млрд сом түзгөн (2.1.5-график).

2.1.6-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

млрд сом

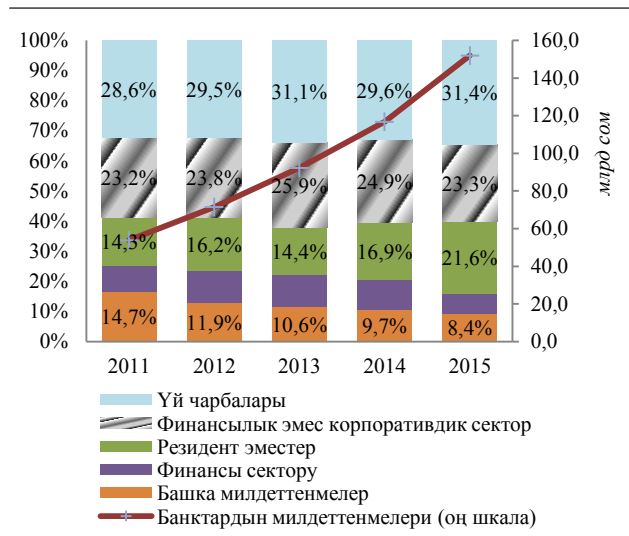
Кредит портфелдин тармактык түзүмүндө соодага кредиттер үлүшүнүн төмөндөөсү, ошондой эле айыл чарба тармагын кредиттөөнүн жана керектөөнү кредиттөөнүн өсүш арымдарынын сооданы кредиттөөнүн өсүшүнөн озуп кеткендиги белгиленген (2.1.6-график). Алсак, кредит портфелинде соодага кредиттердин салыштырма салмагы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча 35,5 пайыздан 33,2 пайызга чейин төмөндөгөн, айыл чарба кредиттеринин үлүшү 18,3 пайыздан 18,8 пайызга чейин көбөйгөн. Керектөөнү кредиттөө үлүшү 8,4 пайыздан 9,3 пайызга чейин өскөн. Айыл чарба тармагын кредиттөөнүн көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде өткөн жылдагыга салыштырганда 22,7 пайызга көбөйүү менен 17,7 млрд сомду түзгөн, керектөөнү кредиттөөнүн көлөмү ушул эле мезгил ичинде 31,1 пайызга өсүп, 8,7 млрд сомду түзгөн.

Милдеттенмелер

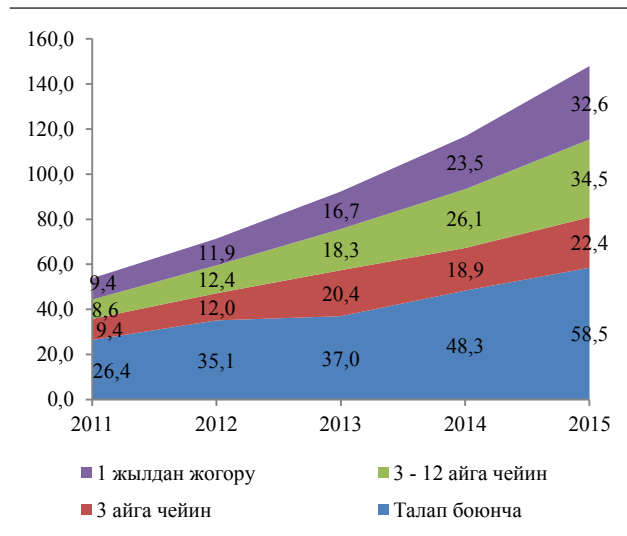
2015-жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун милдеттенмелери 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 30,1 пайызга көбөйүү менен 151,9 млрд сомду түзгөн.

Милдеттенмелердин институционалдык түзүмүндө үй чарбалардын каражаттарынын салыштырма салмагынын өсүшүндө финансылык сектордун жана финансы эмес ишканалардын каражаттарынын салыштырма салмагынын төмөндөшү белгиленген. Резидент эместердин каражаттарынын салыштырма салмагынын олуттуу өсүшү байкалган (2.1.7-график). Мында, үй чарбаларынын каражаттары, мурдагыдай эле, банктардын негизги ресурстарды тартуу булагынан болгон.

2.1.7-график. Милдеттенмелердин институционалдык түзүмү

2.1.8-график. Банк секторунун милдеттенмелеринин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү
млрд сом

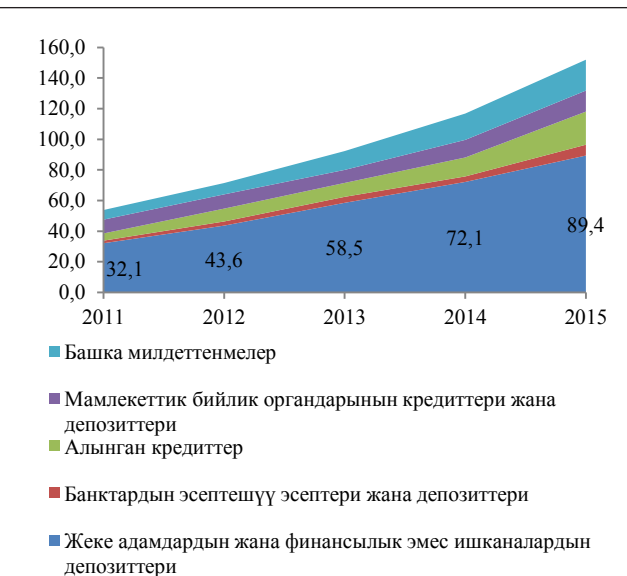
2015-жылдын акырына карата абал боюнча талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелер 58,5 млрд сомду түзгөн (өткөн жылдын акырына карата абал боюнча алардын салыштырма салмагы 41,4 пайыздан 39,5 пайызга чейин азайган). Отчеттук мезгил ичинде мөөнөтү 1 жылдан жогору болгон милдеттенмелер 38,8 пайызга көбөйүп, 32,6 млрд сомду түзгөн же банктардын милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнөн 22,0 пайыз чегинде катталган (2.1.8-график).

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 4,7 п.п көбөйүп 62,9 пайызды же 95,6 млрд сомду түзгөн (2.1.9-график).

2.1.9-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

2.1.10-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булагы боюнча түзүмү
млрд сом

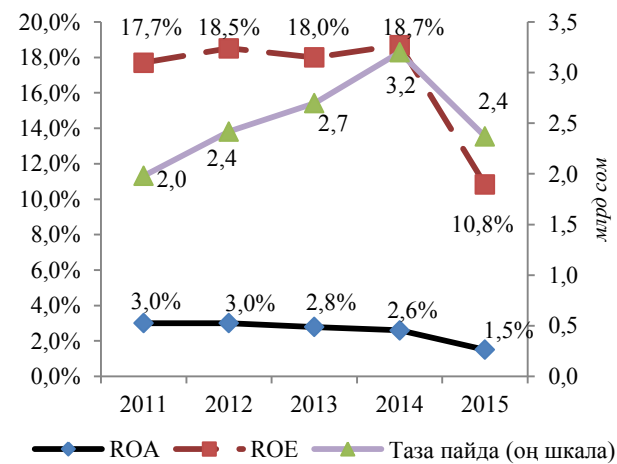
Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча 23,9 пайызга көбөйүү менен 89,4 млрд сомду түзгөн (2.1.10-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин банктардын милдеттенмелериндеги салыштырма салмагы 2,9 п.п. төмөндөө менен 58,8 пайыз чегинде катталган.

Финансылык натыйжалар¹⁴

Жалпысынан алганда кароого алынып жаткан мезгил ичинде рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн¹⁵ өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда өзгөрүүсү белгиленген (2.1.11-график):

- ROA 1,1 п.п. төмөндөө менен 1,5 пайызды түзгөн;
- ROE 7,9 п.п. төмөндөө менен 10,8 пайызды түзгөн.

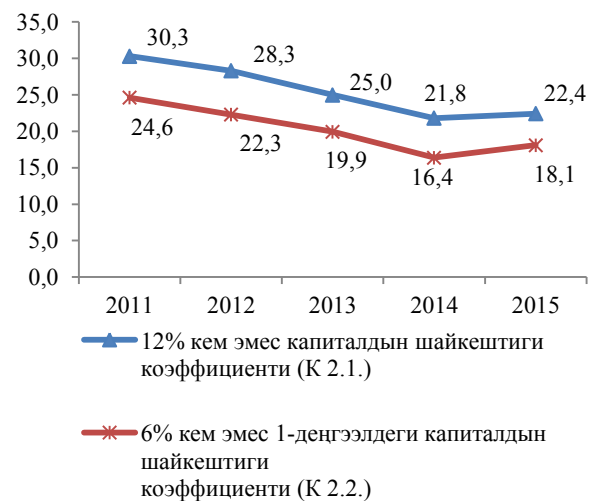
2.1.11-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү, бир мезгилге карата абал боюнча

Банк секторунун таза пайдасы 2014-жылга салыштырганда 26,0 пайызга төмөндөө менен 2,4 млрд сомдун чегинде катталган.

Капиталдын шайкештиги

2.1.12-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы пайыздар

Капитал шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12,0 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч өткөн жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу 0,6 п.п. көбөйүп, 22,4 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.12-график).

Капитал шайкештигинин көбөйүүсү, тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдердин жана баланстан тышкаркы милдеттенмелердин (+22,8%) өсүш арымынан таза суммардык капиталдын өсүш арымынын артышынан (+26,3%) улам келип чыккан.

Мында, банк секторунун капиталынын кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдиктүү жана кирешелүү активдер

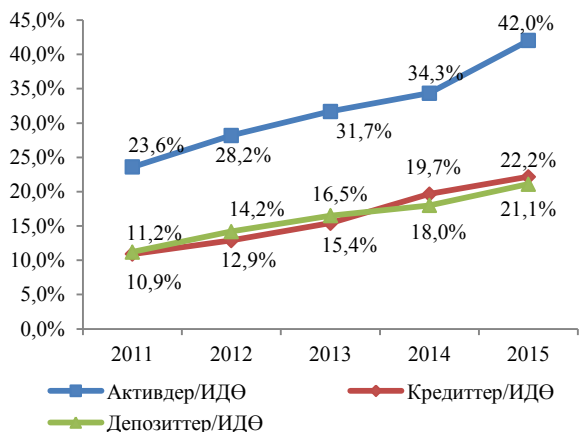
көлөмүн, капитал шайкештигинин белгиленген ченемдик деңгээли сакталган шартта 1,9 эсеге кошумча көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.

Жогоруда белгиленгендер, банк секторунун терс таасирлерге туруштук берүүгө салыштырмалуу жөндөмдүү экендигин, ошондой эле келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана банк сектору натыйжалуу иштеши үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

¹⁴ Бул басылманын максаттарында банк ишинин негизги кирешелүүлүк көрсөткүчү катары, алынган пайданын активдердин орточо деңгээлине карата катышы катары аныкталуучу активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле алынган пайданын 1-деңгээлдеги регулятивдик капиталдын орточо өлчөмүнө карата катышы катары аныкталуучу салынган капиталга карата кирешелүүлүк деңгээли эсептелет.

¹⁵ ROA, ROE көрсөткүчтөрү жылдык мааниде берилген.

2.1.13-график. Финансылык ортомчулук индикаторлору

Банк секторундагы финансылык ортомчулук

Төлөөгө жөндөмдүү карыз алуучулар менен экономика тармактары ортосунда топтолгон финансылык ресурстарды андан ары бөлүштүрүүнү жүзөгө ашырган финансылык ортомчу катары банк секторунун ролу, банктардын өнүгүүсүнөн жана натыйжалуу иштөөсүнөн түздөн-түз көз каранды.

Жыл жыйынтыгы боюнча финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган (2.1.13-график). Мында, банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымы экономикалык өсүш арымынан ашкан эле. Кыргызстандын банк секторунда карыз алуучулар менен

аманатчылардын санынын ыргактуу өсүшү байкалган.

2015-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстандын банк секторунун финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда өсүшүн төмөнкүчө чагылдырууга болот:

- ИДӨгө карата активдер – 34,3 пайыздан 42,0 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата кредиттер – 19,7 пайыздан 22,2 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата депозиттер – 17,9 пайыздан 22,0 пайызга чейин.

2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишинде кездешүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

2014-жылга салыштырмалуу 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунда кредиттик портфель көлөмүнүн көбөйүшү байкалган (2.2.1-график). Мында классификацияланган кредиттердин банктардын кредит портфелиндеги көлөмү 2014-жылга салыштырганда 4,5 пайыздан 7,1 пайызга чейин өскөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Активдердин тобокелдиктер боюнча алынган түзүмү,

млн сом

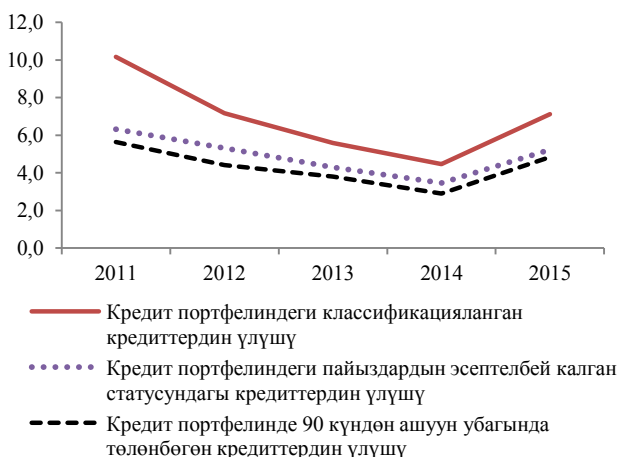

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү

пайыздар

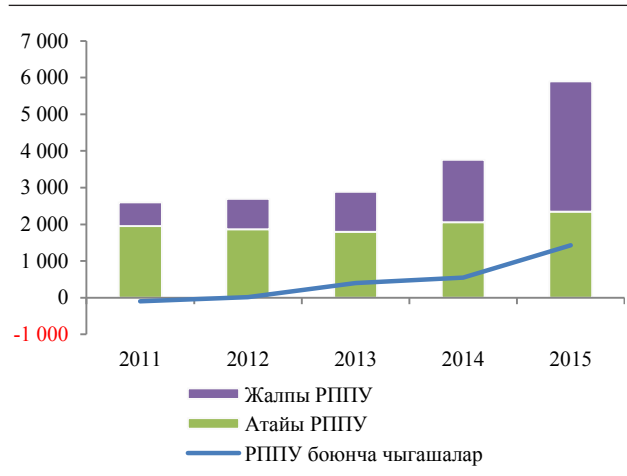
Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы пайдаланылат¹⁶, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдардын деңгээлин аныктоого жана өз убагында тиешелүү камдарды түзүү аркылуу компенсациялоого мүмкүндүк берет (2.2.3-график).

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУ менен кредит портфелинин катышы) 2,5 пайыз деңгээлинде катталган.

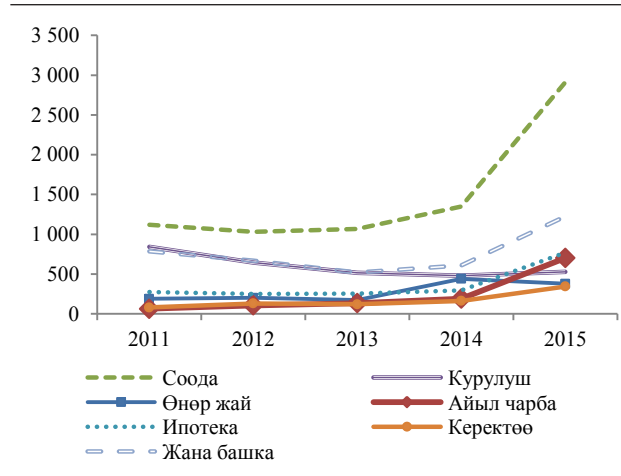
¹⁶ Кредит портфелинин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча) келтирилет: нормалдуу, канааттандырарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттарды кайтарып берүү көз карашынан алганда кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге кошуу кабыл алынган. Кредиттердин көрсөтүлгөн алты категориясынын ар бирине банк ошол категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү жалпы кредит портфелинин 6,3 пайызын түзгөн (2014-жылдын 31-декабрына карата бул көрсөткүч 4,8 пайыз чегинде катталган). Мында 2015-жылдын 31-декабрына карата атайын РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 39,7 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар,
млн сом

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү
млн сом

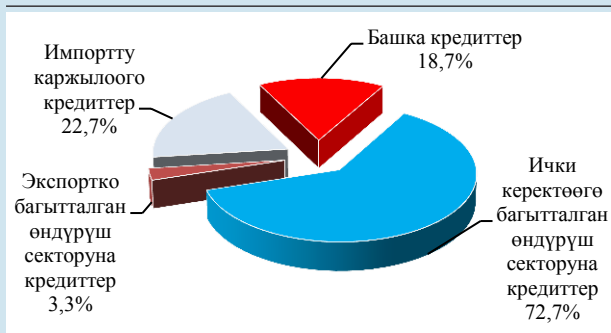

2015-жылдын 31-декабрына карата кредиттик тобокелдиктин кыйла көбүрөөк концентрациялануусу, экономиканын соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

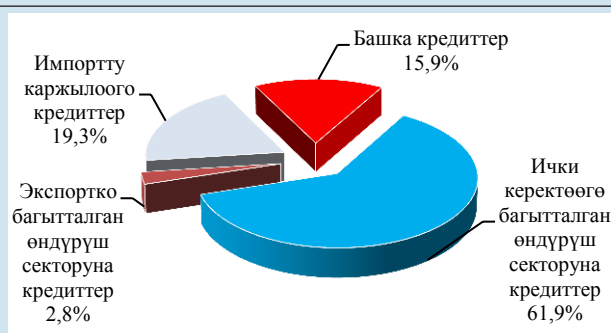
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары

Карыз алуучуларга берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (72,7%) мурдагыдай эле экономиканын өндүрүш секторунда колдонулат, бул банк секторунун өлкөнүн ички дүң өнүмүн түптөөгө катышкандыгын тастыктап турат, ал эми берилген кредиттердин 1/5 ашыгыраагы (22,7%) импортту каржылоого жумшалган.

1-график. 2015-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

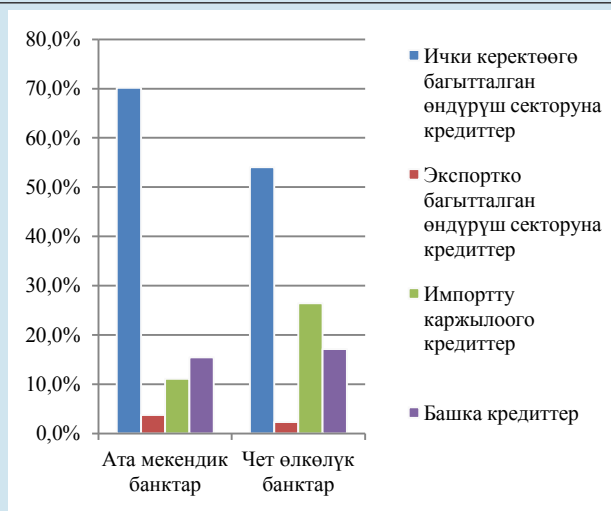
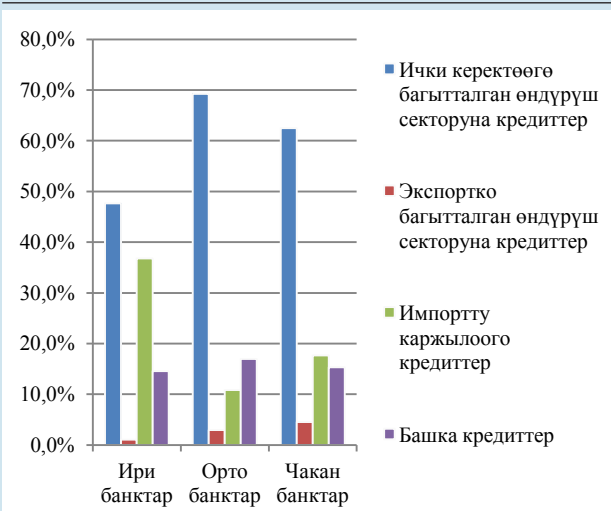
2-график. 2014-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

2015-жыл жыйынтыгы боюнча кредиттердин негизги үлүшү, экономиканын өндүрүштүк секторуна¹⁷ багытталган (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 72,7 пайызы). Импортту каржылоого багытталган кредиттердин салыштырма салмагы 22,7 пайызды түзгөн (1-график).

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 70,2 пайызы өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 11,0 пайызы импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да негизинен, экономиканын өндүрүш секторун кредиттөөгө тартылган (54,1 пайыз), ал эми кароого алынып жаткан мезгил ичинде импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү кредит портфелинин 26,4 пайызын түзгөн (3-график).

3-график. 2015-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору жана менчик формалары боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Коммерциялык банктар ишке ашырган сурамжылоолордон алынган маалыматтар

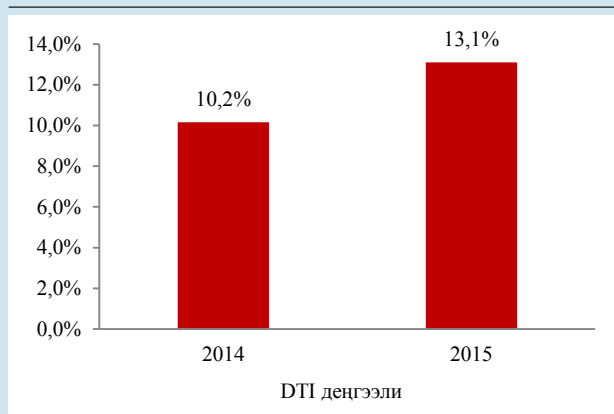
¹⁷ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү (курулуш, байланыш кызматы жана ТТС, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктүн ижарасы, мейманкана, тойканалар ж.б.) өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын алып барган ишин түшүнүүгө болот.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларына жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалары

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

Банктардын 15 ири кардарынын DTI көрсөткүчү менен эсептелинген карыз оорчулугунун деңгээли 2015-жыл жыйынтыгы боюнча 13,1 пайызды түзгөн.

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучу боюнча DTI деңгээли

Банктар топтору боюнча кыйла карыз оорчулугу орто банктардын ири карыз алуучуларында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 17,0 пайыз) (1-таблица). Ошол эле учурда ири банктардын ири карыз алуучуларында карыз оорчулугунун кыйла азыраак деңгээли белгиленген.

1-таблица. Банк кардарларынын 2015-жылдагы карыз оорчулугу*

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	22 197,5	7 240,8	9 889,1	5 067,5
15 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө, пайыздарда	23,7	27,7	20,0	28,1
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, пайыздарда	13,1	10,0	17,0	11,5

Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* Ар бир коммерциялык банктардын 15 ири карызгеринен маалыматтар

Чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктардагы карыз оорчулугуна караганда жогору болгон (2-таблица).

2-таблица. 2015-жыл жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

	Ата мекендик банктар	Чет өлкөлүк банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	6 718,8	15 478,2
15 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө, пайыздарда	17,6	27,9
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, пайыздарда	12,9	13,2

Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

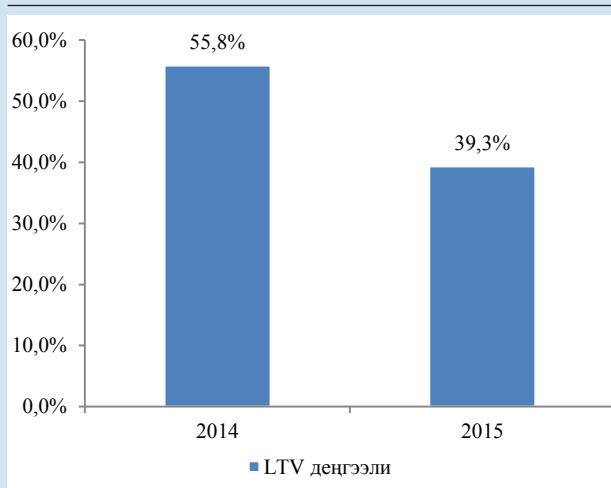
* Ар бир коммерциялык банктардын 15 ири карызгеринен маалыматтар

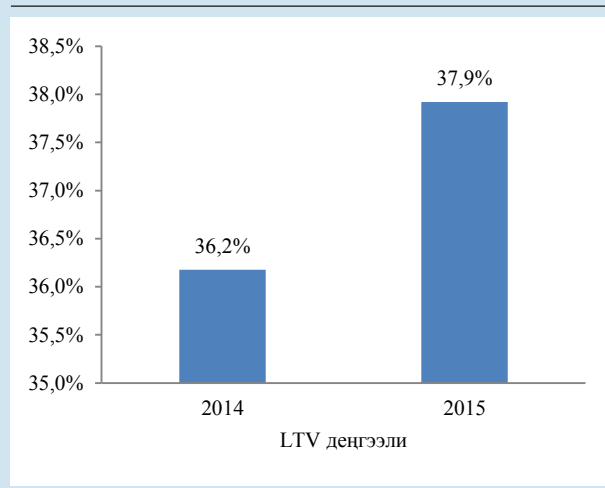
Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

Отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча банк сектору боюнча LTV айкын деңгээли 39,3 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыздалышынын салыштырмалуу жогорку деңгээлин көрсөтүп турат (2-график).

2-график. Банк секторунун бардык карыз алуучулары боюнча LTV деңгээли

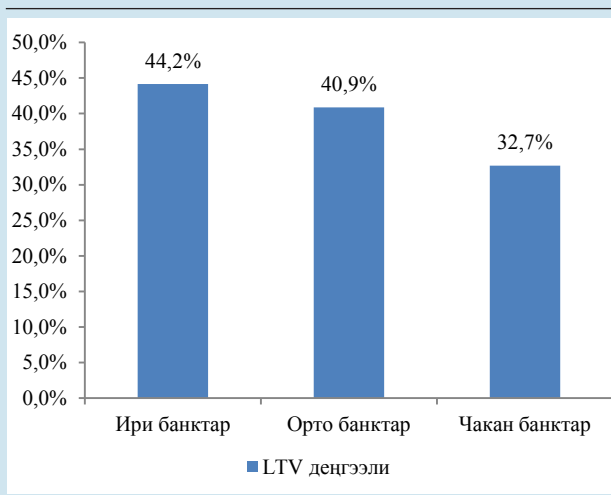

3-график. Банк секторунун 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

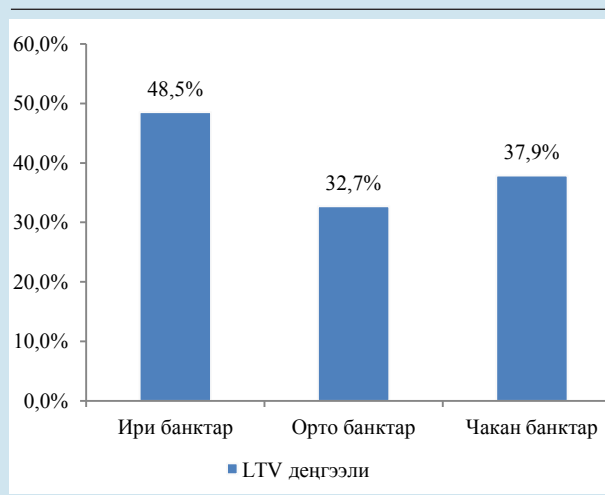

Мында, чакан банктарда LTV мааниси ири жана орто банктарга караганда жана бүтүндөй алганда банк сектору боюнча төмөн (4-график).

4-график. 2015-жылы банктар топтору боюнча бардык карыз алуучулар боюнча LTV деңгээли

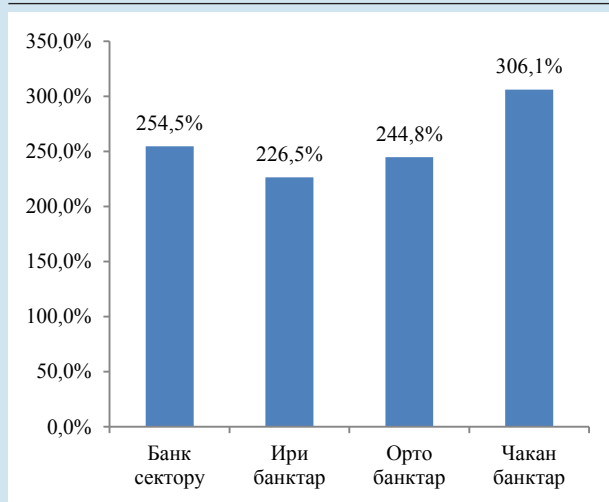

5-график. 2015-жылы банктар топтору боюнча 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

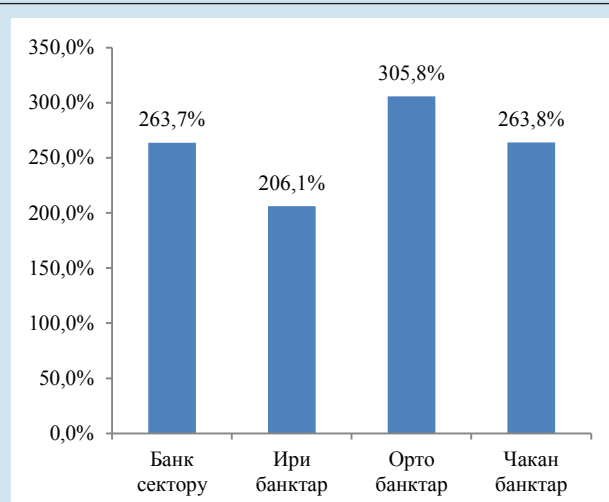

Күрөөлүк мүлктүн рыноктук наркы берилген кредиттердин канчалык көлөмүнүн ордун жаба тургандыгын аныктоо максатында, тескери LTV көрсөткүчү, башкача айтканда күрөөлүк камсыздоонун берилген кредиттердин көлөмүнө карата мамилеси эсептелинген (6-график).

6-график. 2015-жылы банктар топтору боюнча бардык карыз алуучулар боюнча күрөөлүк камсыздоонун кредит портфелинин көлөмүнө карата катышы

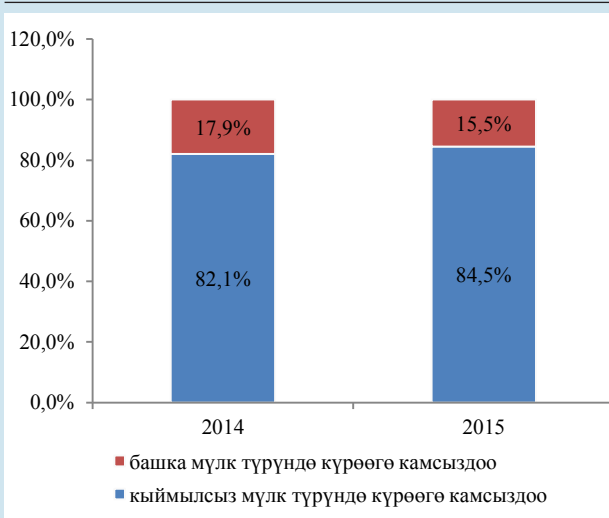

7-график. 2015-жылы банктар топтору боюнча 15 ири карыз алуучу боюнча күрөөлүк камсыздоонун кредит портфелинин көлөмүнө карата катышы

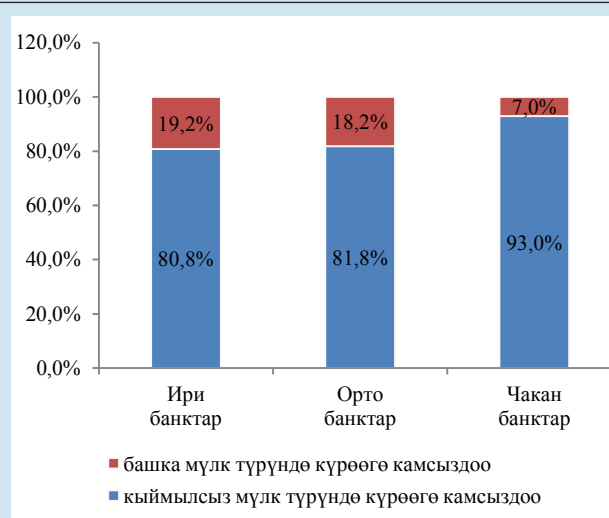

2015-жыл жыйынтыгы боюнча банктардын жалпы күрөөлүк мүлкүнүн түзүмүндө кыймылсыз мүлк түрүндөгү күрөөлүк камсыздоонун салыштырма салмагы 84,5 пайызды түзгөн (8-график).

8-график. Банк секторунун күрөөлүк мүлкүнүн түзүмү

9-график. Банк топтору боюнча банк секторунун күрөөлүк мүлкүнүн 2015-жылга карата түзүмү

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

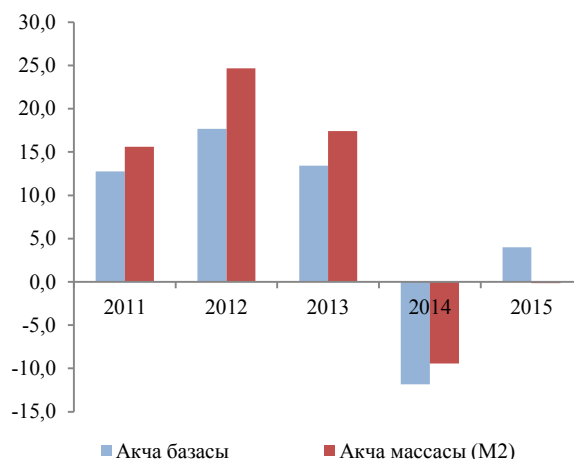
Калктын банк секторуна ишеними, банктардын милдеттенмелерди өз убагында аткаруусуна жараша болот, бул алардын жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүккө ээ экендигин түшүндүрөт. Жөнгө салуу максатында ликвиддүүлүк тобокелдигине күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен баа берилет¹⁸.

2015-жыл жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти (2014-жылдын жыйынтыгы боюнча) 65,0 пайыздан 77,8 пайызга чейин көбөйгөндүгү белгиленген (2.2.6-график).

2.2.6-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

2.2.7-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымы, пайыздар

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициенти көбөйүшү ликвиддүү активдердин өсүш арымдарынын чогуу алгандагы активдердин өсүш арымдарынан артышы менен шартталган.

2015-жылдын акырына карата банктардын топтору боюнча ликвиддүүлүктүн ири банктарда көбөйүшү байкалган (2.2.1-схема). 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 40 пайыздан төмөн деңгээлде болгон.

2.2.1-схема. Банктардын топтору боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк көрсөткүчү (К3)

	2014-ж.		2015-ж.
Ири банктар	55,0 %	⇒	90,0 %
Орто банктар	72,3 %	⇒	68,9 %
Чакан банктар	87,1 %	⇒	81,7 %

Отчеттук мезгил ичинде банктардын бир жылга чейинки кыска мөөнөттүү финансылык милдеттенмелеринин өсүш арымынын кыска мөөнөттүү финансылык активдер көлөмүнүн өсүш арымынан озгондугу белгиленген. Натыйжада, бул динамика банктардын финансылык активдери менен 1 жылга чейинки төлөө мөөнөтүндөгү финансылык милдеттенмелер ортосундагы терс ажырымдын көбөйүшүнө түрткү берген.

¹⁸ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминен – банктар тарабынан милдеттүү аткарылууга тийиш болгон, Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассаларындагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем болбогон деңгээлде болууга тийиш.

Төлөө мөөнөттөрү боюнча эң чоң ажырым, мурдагыдай эле, “талап боюнча төлөнүүчү” категориясында белгиленген (2.2.1-таблица), ушуга байланыштуу банктар активдер түзүмүндө аз киреше алып келген жогорку ликвиддүү активдерди олуттуу көлөмдө сактап турушкан.

2.2.1-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым¹⁹ 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча

млн сом

Бардыгы болуп	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	43 519	68 604	79 529	113 498	182 073	182 073
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	58 485	70 979	80 904	115 410	147 961	147 961
Ажырым (ГЭП интервалы)	-14 966	-2 375	-1 375	-1 912	34 112	34 112
Активдерден % ажырым	-8,2%	-1,3%	-0,8%	-1,1%	18,7%	18,7%
ТСКдан % ажырым	-54,3%	-8,6%	-5,0%	-6,9%	123,8%	123,8%

Чет өлкө валютасында	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	28 872	41 928	47 753	64 232	103 394	103 394
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	38 575	46 056	52 290	71 512	94 446	94 446
Ажырым (ГЭП интервалы)	-9 702	-4 129	-4 537	-7 280	8 947	8 947
Чет өлкө валютасындагы активдерден % ажырым	-9,4%	-4,0%	-4,4%	-7,0%	8,7%	8,7%
ТСКдан % ажырым	-35,2%	-15,0%	-16,5%	-26,4%	32,5%	32,5%

Улуттук валютада	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	14 647	26 676	31 775	49 267	78 679	78 679
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	19 911	24 923	28 613	43 898	53 515	53 515
Ажырым (ГЭП интервалы)	-5 264	1 753	3 162	5 368	25 165	25 165
Улуттук валютадагы активдерден % ажырым	-6,7%	2,2%	4,0%	6,8%	32,0%	32,0%
ТСКдан % ажырым	-19,1%	6,4%	11,5%	19,5%	91,3%	91,3%

2.2.2-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча

млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	68 604	10 925	11 198	22 771	68 575	182 073
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	4 827	5 981	8 207	19 199	55 405	93 618
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	70 979	9 925	16 118	18 388	32 551	147 961
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	24 196	5 274	9 849	10 645	11 945	61 908
Ажырым	-2 375	1 001	-4 920	4 383	36 024	34 112
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-19 370	707	-1 642	8 554	43 460	31 710

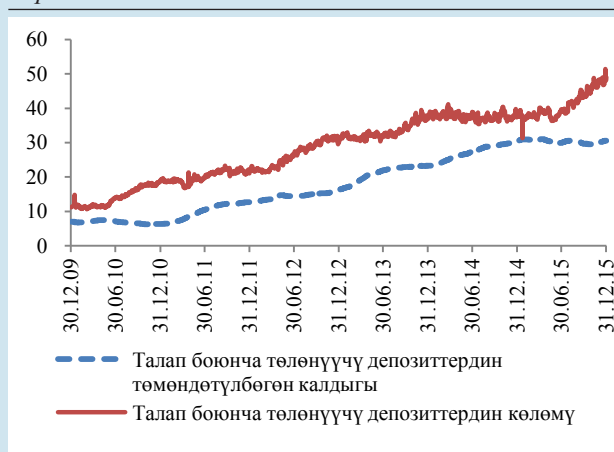
¹⁹ Кумулятивдик ажырым – мөөнөттүүлүктүн ар бир диапозону үчүн бааланган, төлөөгө жөндөмдүүлүктү колдоого сарпталышы ыктымал болгон сумма.

5-кыстырма. 2010-2015-жылдар аралыгында талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү²⁰ (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары)

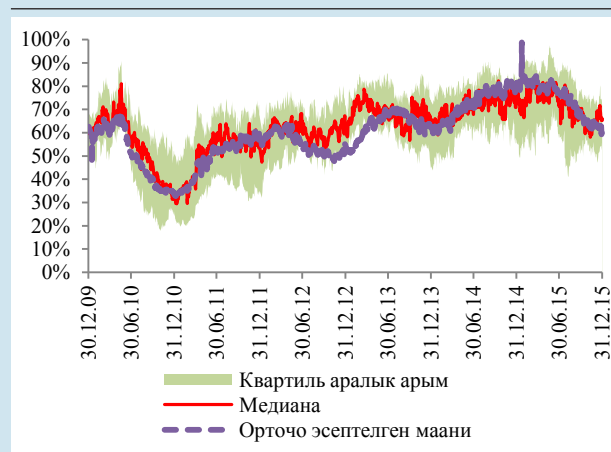
Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин көлөмүн аныктоо талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлин эсептөөнүн максаты болуп саналат, алар туруктуу негизде банктардын карамагында турат (“төмөндөтүлбөгөн” калдык²¹) жана “үстөк ликвиддүүлүккө” баа берүүдө колдонулат.

2.2.8-графиктен көрүнүп тургандай, 2015-жыл ичинде коммерциялык банктардын²² талап боюнча төлөнүүчү депозиттери белгилүү бир өзгөрүүгө дуушар болгон. Отчеттук мезгилдин акырына карата талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 11,5 млрд сомдон 49,0 млрд сомго чейин өскөн. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыгынын да көбөйгөндүгү байкалган жана 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча 30,5 млрд сомду же талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 62,3 пайызын түзгөн (2.2.8-график).

2.2.8-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү
млрд сом

2.2.9-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү

Демек, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “туруктуу сакталбаган бөлүгү” 37,7 пайызды түзгөн.

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу “туруктуу” деңгээлинин квартиль аралык арымы²³ банктар боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 70,5 пайызын түзгөн (2.2.9-график).

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банктардын активдеринин көлөмүнүн өсүшү байкалган, жыйынтыгында төлөө мөөнөтү 1 айга жана 1 жылга чейинки финансылык активдердин жана милдеттенмелердин алгылыктуу кумулятивдик ажырымынын маанисинин көбөйүүсүнө таасирин тийгизген (2.2.2-схема). Ошентип, “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын көлөмүн эске алуу менен финансылык активдер банктардын финансылык милдеттенмелеринен арткан. Ушуга окшош эле динамика валюталар боюнча белгиленген.

²⁰ Жүргүзүлгөн эсептөөлөрдө талап боюнча төлөнүүчү депозиттер жана көйгөйлүү банктардын, ошондой эле талдап-иликтөөлөр үчүн бир катар чектелген маалыматтарга ээ жаңы банктардын эсептешүү эсептери камтылган эмес.

²¹ Коммерциялык банктардын “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү 2010-жылдан тартып орточо арифметикалык жана 2,33 стандарттык чектөөлөрдүн ортосундагы айырма катары талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин күндөлүк калдыктарынын негизинде эсептелген. Эсептөөлөрдө 99 пайыз ишеним деңгээли тандалып алынган.

²² Эсептешүү(күндөлүк) эсептерин кошо алганда.

²³ Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү төмөндөн жогору карай банктар боюнча ранжирленген. Квартиль аралык арым түптөлгөн төмөн жана жогорку үлүштү чагылдырат.

Натыйжада, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарын эске алуу менен алгылыктуу кумулятивдик ажырым 2015-жылдын 31-декабрына карата (талап боюнча ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча) банк секторунун активдеринин 11,8 пайызын, (1 айга чейинки ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча) банк секторунун активдеринин 18,7 пайызын жана (1 жылга чейинки ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча) банк секторунун активдеринин 19,0 пайызын түзгөн.

Мурдагы динамика сакталган учурда, кумулятивдик ажырым²⁴ оң маанини сактай ала турган банктардын кыска мөөнөттүү милдеттемелеринин эсебинен орто жана узак мөөнөттүү кредиттердин чектүү өсүшү 28,2 млрд сомду түзөт.

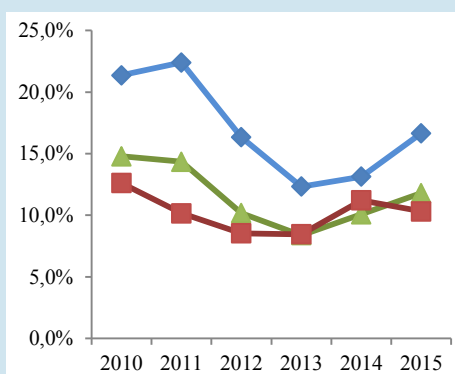
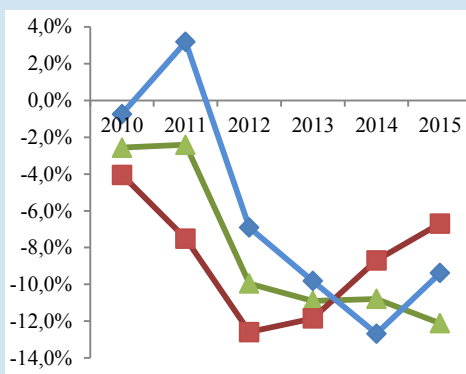
2.2.2-схема. Ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым (талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарын эске алуу менен жана эске алуусуз) активдердин жалпы көлөмүнөн пайыз

Төлөө мөөнөттөрү

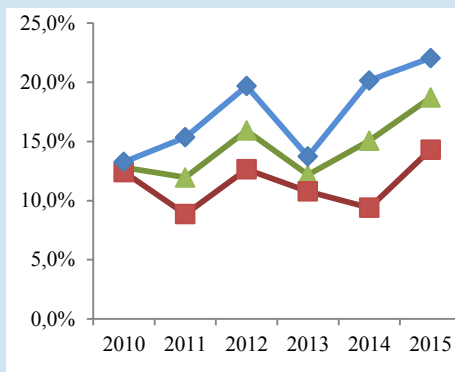
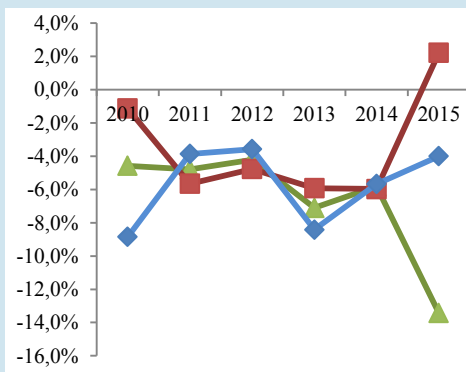
“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуусуз

“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуу

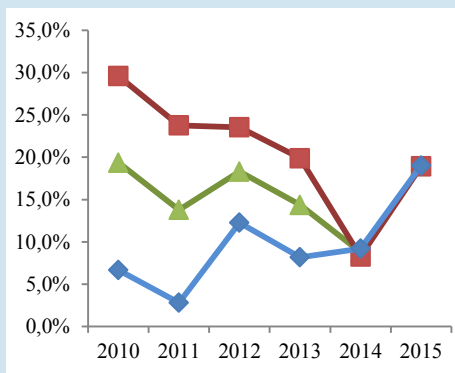
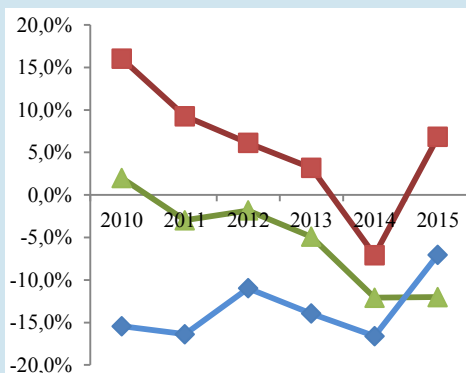
Талап боюнча төлөнүүчү:

1 айга чейин:

12 айга чейин:

Жалпы   Улуттук валютада   Чет өлкө валютасында

²⁴ Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарын эске алуу менен.

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Бүтүндөй алганда, 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча *концентрациялануу тобокелдигинин* 2014-жылга салыштырганда бир аз көбөйгөндүгү байкалган.

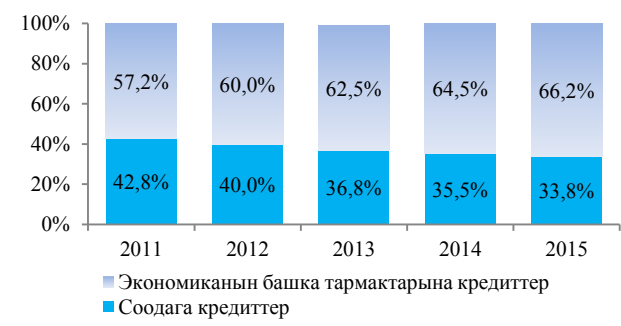
Ири каржылоо булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча айрым банктар беш ири каржылоо булактарына²⁵ чейин каражаттардын агылып чыгышына байланыштуу ликвиддүүлүктүн азайышы тобокелдигине дуушар болгон (ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыздык чектен төмөн азайган).

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктардагы бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын²⁶ потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталдын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринен төмөн азайып кетишине түрткү бериши ыктымал.

2.2.10-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

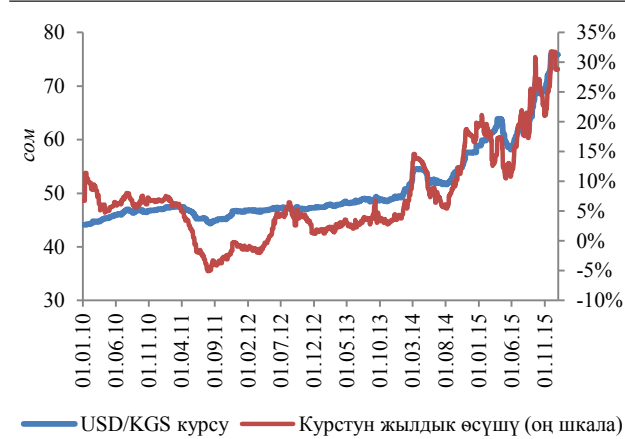

Кредит портфелдин тармактык түзүмүндө айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүнүн өсүшү алкагында, соодага кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин бир аз төмөндөөсү байкалган. 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча соодага кредиттердин үлүшү 35,5 пайыздан 33,8 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.10-график).

2.2.4. Валюталык тобокелдик

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун *тике валюталык тобокелдиги орточо* деңгээлде катталган.

2.2.11-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

Бүтүндөй алганда, банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позициясын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринин лимиттеринин чегинде кармап турган.

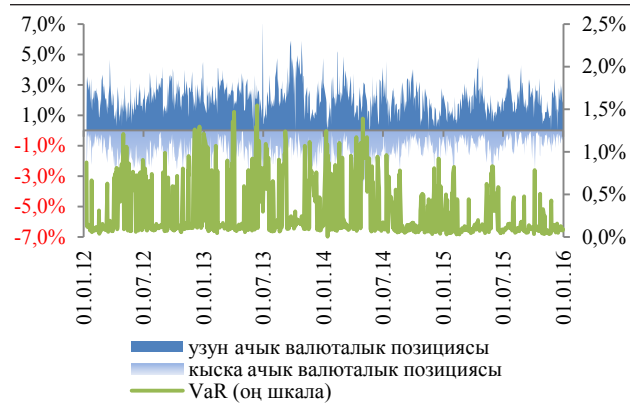
Банк секторунун валюта позициясына кайрадан баа берүүдөн тобокелдик минималдуу деңгээлде сакталган (VAR: таза суммардык капиталдан 0,1-0,9 пайыз, 2.2.11-график).

²⁵ Каржылоонун ири булактары катары кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттарын (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү депозиттери жана мөөнөттүү депозиттери), анын ичинде мамлекеттик сектордун каражаттарын түшүнүүгө болот.

²⁶ Мында, банк боюнча беш ири карыз алуучунун жалпы карызын түшүнүүгө болот.

2.2.12-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VAR)

таза суммардык капиталдан пайыздарда

2.2.13-график. Банктардын валюталык позициясы бирдиктерде

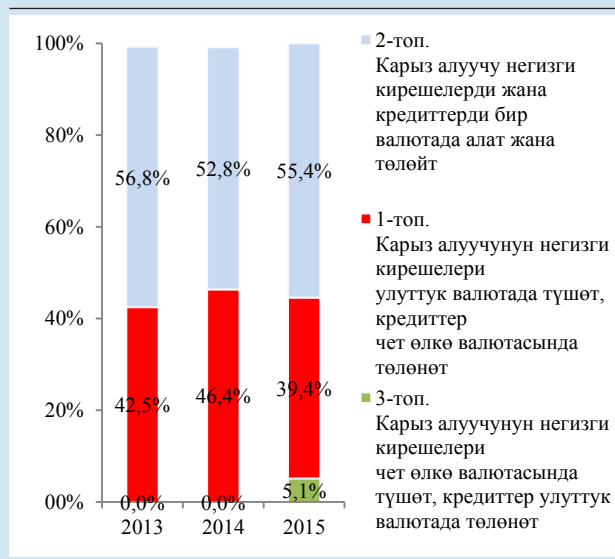
6-кыстырма. Кыйыр валюталык тобокелдик аркылуу кредиттик тобокелдик

2015-жылдын акырына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 39,4 пайызын алар боюнча төлөөлөр чет өлкө валютасында ишке ашырылган кредиттер түзгөн. Мында, карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтоштурулган (2.2.14-график). Кредит портфелинин ушул көлөмү валюталык (кыйыр валюталык тобокелдик деп аталуучу) тобокелдиктин таасири аркылуу кредиттик тобокелдикке дуушар болушу ыктымал.

Валюталык тобокелдиктин кредиттик тобокелдикке кыйыр таасир этиши 2.2.15-графикте чагылдырылган, анда кредиттер тобу боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү көрсөтүлгөн:

- 1-топ – 4,8 пайызы, карыз алуучулардын негизги кирешеси улуттук валютада топтоштурулат, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;
- 2-топ – 3,2 пайызы, негизги киреше жана карыз алуучулардын төлөнүүгө тийиш болгон кредиттери бир валютада ишке ашырылат.

2.2.14-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели*

2.2.15-график. Классификацияланган кредиттердин кредиттер тобу боюнча үлүшү*

* Булагы: 2015-жылдан тартып маалыматтар ПРБО 37-бөлүгүнүн негизинде, ал эми 2015-жылга чейинки маалыматтар анкеталардын (сурамжылоолордун) негизинде эсептелген.

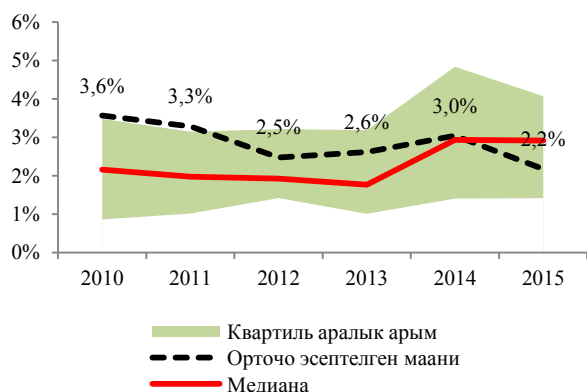

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдиктин айрым төмөндөөсү байкалган.

2.2.16-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)

ТСКдан пайыздарда

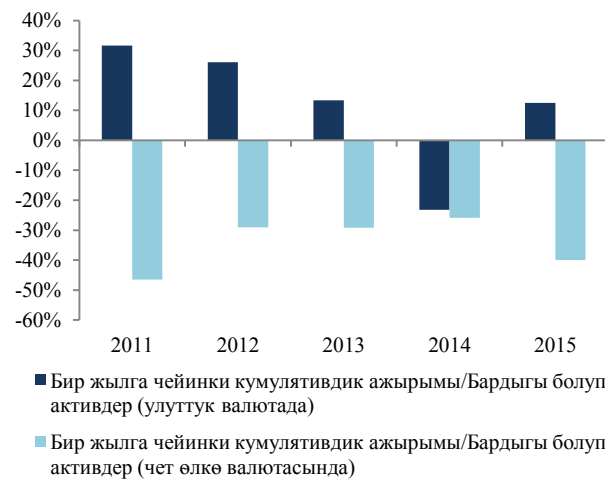
Пайыздык тобокелдиктин (VAR) таза суммардык капиталдан 3,0 пайыздан 2,2 пайызга чейин төмөндөөсү пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө ийкемдүү келген финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосунда ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча ажырымдын өсүшү менен шартталган.

2010-2015-жыл аралыгында пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү жол берилген чекте болгон (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз).

2.2.17-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы

2.2.18-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

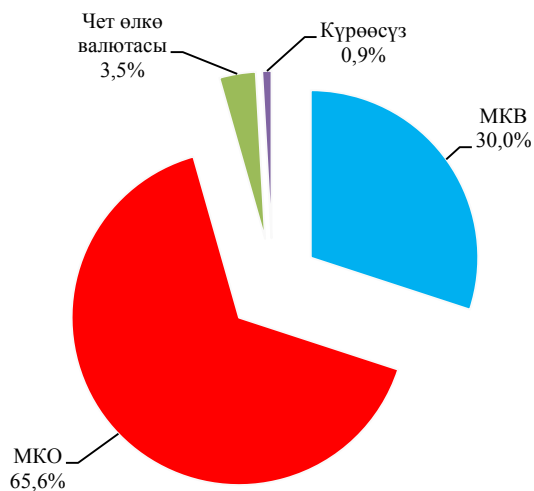

2.2.6. “Дуушарлануу” (чалдыгуу) тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүккө тиешелүү көйгөйлөр келип чыккан шартта өрчүп кетүүгө алып келиши мүмкүн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банктар аралык рынокто банк-резиденттер ортосунда түзүлгөн бүтүмдөр көлөмү 2014-жылга салыштырганда 33,0 пайызга төмөндөө менен 33,6 млрд сомду түзгөн.

2.2.19-график. 2015-жыл ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү пайыздарда

Кыргызстандын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду жогорку ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар же чет өлкө валютасы түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.19-график).

Биздин баа берүүлөргө караганда Кыргызстан банктары банктар аралык кредиттерди күрөөлүк камсыздоосуз беришпейт.

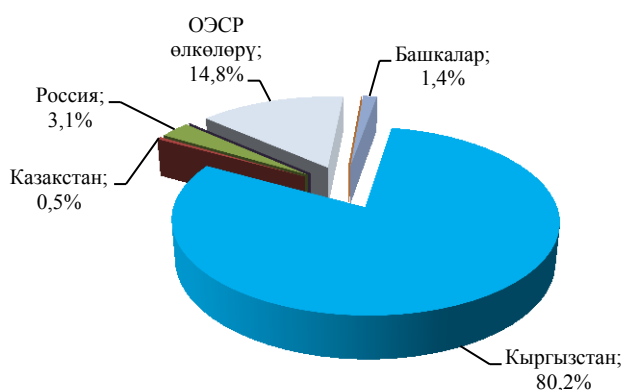
Жалпысынан, Кыргызстанда банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” (чалдыгуу) тобокелдигинин орун алышы ыктымалдыгы минималдуу, бул күрөөлүк камсыздоонун жогорку ликвиддүү жана бүтүмдөрдүн көлөмү олуттуу эмес болушуна шартталган

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын банк сектору, мурдагыдай эле мурдагыдай эле дүйнөлүк эл аралык финансы рынокторуна аз аралашкан.

Чет өлкө активдери. Резидент эместерде жайгаштырылган активдер көлөмү 36,1 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 20,5 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын кыйла жогорку концентрациялануусу Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна (ОЭСР) кирген өлкөлөрдүн аймагында – активдердин жалпы көлөмүнүн 14,8 пайыз чегинде байкалган.

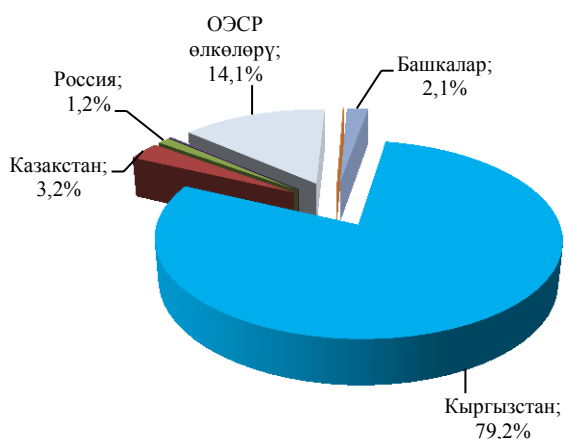
2.2.20-график. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, активдердин географиялык түзүмү

Чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү корреспонденттик жана депозиттик эсептерде – 34,2 млрд сом өлчөмүндө же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 94,7 пайыз чегинде топтолгон.

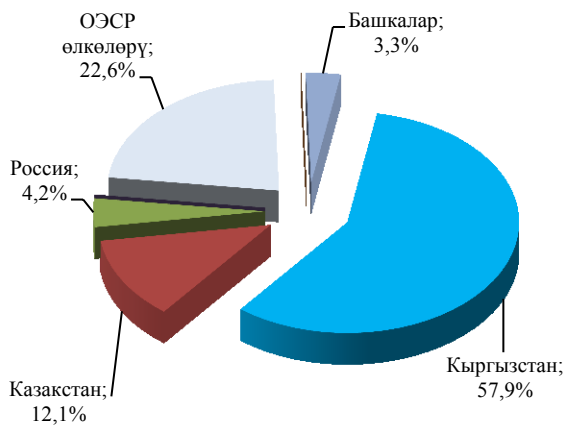
Мында, чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 72,4 пайызы 5 банкка туура келген.

2.2.21-график. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, милдеттенмелердин географиялык түзүмү

2015-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместердин алдындагы милдеттенмелери 30,8 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 20,8 пайызын түзгөн. Ресурстардын негизги үлүшү банктар-резидент эместерден кредиттер жана депозиттер түрүндө тартылган, алар 28,8 млрд сомду же резидент эместердин алдындагы милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 93,7 пайызын түзгөн.

2.2.22-график. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча өлкөлөр боюнча уставдык капитал

2015-жыл жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 6,9 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 42,1 пайызын түзгөн.

2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү²⁷

Кредит портфелиндеги “классификацияланбаган” кредиттердин²⁸ мүмкүн болуучу максималдуу үлүшү кредиттик тобокелдикке кайталап стресс-тестирлөө жүргүзүү аркылуу эсептелинген, мында ал “классификациялангандардын” категориясына өтүүсүндө капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициентин 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

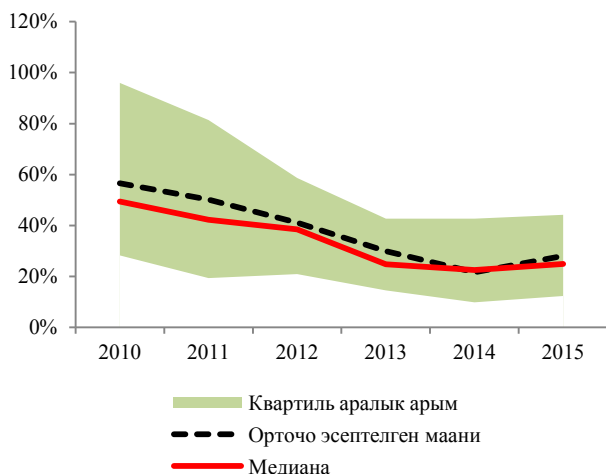
Бул ыкма банктардын буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет, ал “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүүсүнө байланыштуу РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрдүн ордун жаба алат²⁹.

Мындан тышкары, аталган ыкма классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөө мүмкүнчүлүгүн сунуштайт, мында капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыздык чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

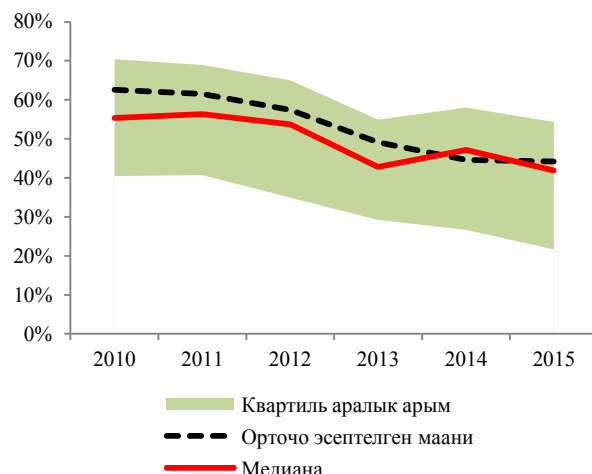
2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банк секторуна жүргүзүлгөн “кайталап” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча “классификациялангандар” категориясына өтүп жаткан “классификацияланбаган” кредиттердин мүмкүн болуучу максималдуу үлүшү банк сектору боюнча орточо алганда 30,9 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдан 46,5 пайызга чейинки кошумча РППУнү түзүү талап кылынышы мүмкүн (2.3.2-график).

2.3.1-график. “Иштеп жаткан”³⁰ кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге³¹ өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн ТСКдан пайыздарда

²⁷ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁸ Тобокелдиксиз болуп саналган “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

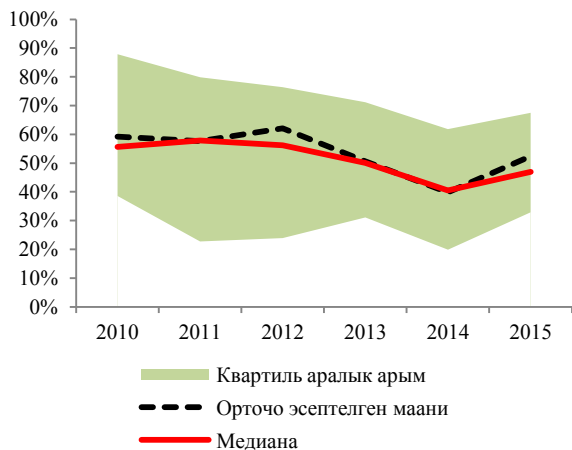
²⁹ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

³⁰ “Нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

³¹ Мында КДК 12 пайызга чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында К3 30 пайызга чейин төмөндөйт кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн ликвиддүү активдердин запасы эсептелинген, ал Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбастан, калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин массалык агылып чыгуусунун ордун жаба алат.

Таасир – жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыздык чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары (2.3.3-график), 2015-жылдын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү калктын жана

финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүнүн орточо алганда 53,2 пайыз чегинде агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө

Жалпысынан, рыноктук тобокелдикке жүргүзүлгөн “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы, банк сектору 2015-жылдын акырына карата тике пайыздык жана валюталык тобокелдиктерге бир аз дуушарланышы мүмкүн экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке карата бир аз дуушарланышы ыктымалдыгын көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 14,2 п.п төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица)

Бүтүндөй алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк секторунда пайыздык тобокелдиктин деңгээли төмөн.

Валюталык тобокелдик (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюталык тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайызга) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн деңгээлин көрсөтүү менен тике валюталык тобокелдикке дуушарлануусунун төмөн экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй эле, бардык коммерциялык банктар тике валюталык курстун таасирине туруштук берет (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	“Классификацияланган” категориясына өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, пайыздарда	30,9
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөшү, мындай шартта КДК пайыздык пункттарда 12% чейин азаят	14,2
Валюталык тобокелдик		
1-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мындай шартта КДК пайыздарда 12% чейин төмөндөйт	Коммерциялык банктар тике валюталык тобокелдикке дуушар болушат (валюта курсунун 100 % көбүрөөккө өзгөрүшү)
2-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мындай шартта таза пайда пайыздарда нөл деңгээлине чейин төмөндөйт	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Кардарлардын депозиттеринин үлүшүнүн депозиттердин жалпы көлөмүнөн агылып чыгышы, мында утурумдук ликвиддүүлүк коэффициенти пайыздарда 30% чейин төмөндөйт	53,2

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

Бүтүндөй алганда, банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер (БФКМ) системасынын абалына орточо туруктуу катары баа берилген. Активдердин, кредит портфелинин жана ресурстук базанын негизги көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКМдер системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөтүүдө.

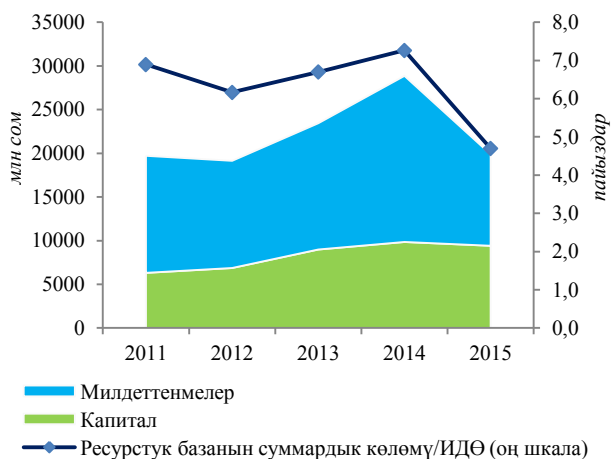
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 2014-жылга салыштырганда (МФУ – 2014-жылга салыштырганда 2,2 п.п, кредиттик союз – 2,3 п.п) жогорулаган.

3.1. Негизги тенденциялар

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана жөнгө салынууга тийиш болгон банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин системасы: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “КСФК” ААКсын; 125 кредиттик союзу; 172 микрофинансылык уюмду (анын ичинде 6 микрофинансылык компания, 109 микрокредиттик компания жана 57 микрокредиттик агенттиктер) жана 329 алмашуу бюросун камтыган.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКМдин милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: 2015-жылдан берки маалыматтар ЖАК “Финка” МКК эске алуусуз келтирилген

2015-жыл жыйынтыгы боюнча банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин милдеттенмелери 2014-жылга салыштырганда 44,9 пайызга азайып, 10 473,1 млн сом өлчөмүндө³² калыптанган. 2015-жыл үчүн банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин капиталы 4,4 пайызга азаюу менен 9 411,2 млн сомду түзгөн (3.1.1-график).

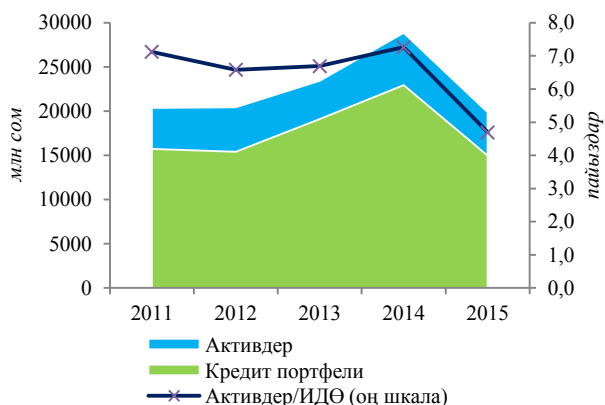
Ресурстук базанын мындай төмөндөшү “МКК Финка” ЖАКтын банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин курамынан чыгып, “ФИНКА Банк” ЖАКка кайра өзгөртүлүп түзүлгөндүгүнө байланыштуу болгон.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ресурстук базасынын негизги көлөмү резидент эместерден алынган кредиттерге туура келет (2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча салыштырма салмак 72,8 пайызды түзгөн).

³² “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААКсын эске албаганда

Активдер

3.1.2-график. БФКМдин активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк
 Эскертүү: 2015-жылдан бери маалыматтар ЖАК “Финка” МКК эске алуусуз келтирилген

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттогу маалыматтар боюнча 2015-жыл үчүн банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин чогуу алгандагы активдери 31,1 пайызга азайып, 19 884,3 млн сомду түзгөн³³. Мындай төмөндөө банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кредит портфелинин азаюусунан улам келип чыккан (3.1.2-график).

Банктык эмес финансы-кредит мекемелердин негизги иш багыты болуп кредиттөө саналат. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКМдердин кредит портфелинин көлөмү 34,7 пайызга азаюу менен 14 974,7 млн сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.1.1-таблица).

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2014-жылга салыштырганда 24,9 пайызга азайып, 334 831 адамды түзгөн.

3.1.1-таблица. БФКМдин активдеринин түзүмү

	31.12.2014		31.12.2015	
	млн сом	үлүшү, %	млн сом	үлүшү, %
Финансылык активдер, анын ичинде:	25 856,9	89,6	18 035,8	90,7
<i>кредиттер жана насыялар*</i>	22 481,3	77,9	14 244,5	71,6
<i>коммерциялык банктардагы корреспонденттик эсептер</i>	1 799,6	6,2	2 072,4	10,4
<i>коммерциялык банктардагы депозиттер</i>	961,0	3,3	1 146,4	5,8
<i>жана башка финансылык активдер</i>	615,0	2,1	572,4	2,9
Финансылык эмес активдер, анын ичинде:	2 997,8	10,4	1 848,5	9,3
<i>негизги каражаттар</i>	899,9	3,1	620,5	3,1
<i>жана башка финансылык эмес активдер</i>	2 097,9	7,3	1 228,0	6,2
Бардыгы болуп активдер	28 854,7	100,0	19 884,3	100,0

Булагы: Улуттук банк
 * РППУну алып салуу менен

Отчеттук мезгил ичинде БФКМдер тарабынан сунушталган кредиттер түзүмүндө төлөө мөөнөтү боюнча айрым бир өзгөрүүлөр белгиленген. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшүнүн көбөйүшү, узак жана орто мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн төмөндөшү байкалган (3.1.3-график).

³³ “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААКсын эске албаганда

3.1.3-график. БФКМдин кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: Бир мезгил ичиндеги маалыматтар

Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары БФКМдин кредит портфелинин олуттуу бөлүгүн ээлеген негизги региондордон болуп саналат (чогуу алгандагы кредит портфелинин 69,0 пайызы) (3.1.2-таблица), бул республиканын ушул региондорунда иш жигердүүлүгүнүн кыйла жогору болушуна байланыштуу болгон.

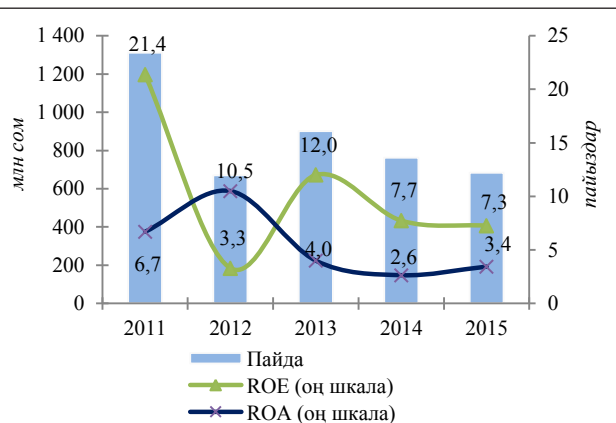
3.1.2-таблица. БФКМдин кредит портфелинин географиялык түзүмү

	31.12.2014		31.12.2015	
	млн сом	үлүшү, %	млн сом	үлүшү, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	7693,5	33,5	5385,2	36,0
Жалал-Абад областы	3645,3	15,9	2065,4	13,8
Ош областы	3762,4	16,4	2875,0	19,2
Баткен областы	1604,9	7,0	864,9	5,8
Ысык-Көл областы	2109,6	9,2	1418,9	9,5
Нарын областы	1386,3	6,0	813,8	5,4
Талас областы	1273,1	5,5	571,9	3,8
Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары	1470,6	6,4	979,6	6,5
Бардыгы болуп	22945,7	100,0	14974,7	100,0

Булагы: Улуттук банк

Кирешелүүлүк³⁴

3.1.4-график. БФКМдин кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы*

Булагы: Улуттук банк

* КСФКНЫ эске албаганда

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча БФКМдердин таза пайдасы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 10,3 пайызга төмөндөө менен 683,8 млн сомду түзгөн. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ROA кирешелүүлүгүнүн көрсөткүчү 0,8 п.п. жогорулап, 3,4 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү 0,4 п.п. төмөндөп, 7,3 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

³⁴ ROA жана ROE индикаторлору жылдык эсептөөдө берилген.

3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКМ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКМдин кредит портфелинин сапаты

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКМдин кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 6,4 пайызды түзгөн, мында 2014-жылга салыштырганда алардын номиналдык көлөмүнүн 237,0 млн сомго бир аз көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

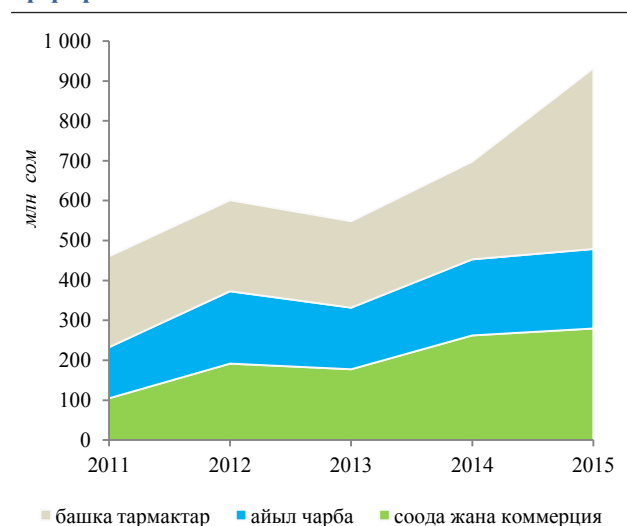
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКМдин классификацияланган кредиттер түзүмүндө башка тармактарда тейленбеген кредиттердин үлүшүнүн (2014-жылга салыштырганда 13,5 п.п) өсүшү катталган. БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү 48,6 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. Экономика тармактары боюнча БФКМдин классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

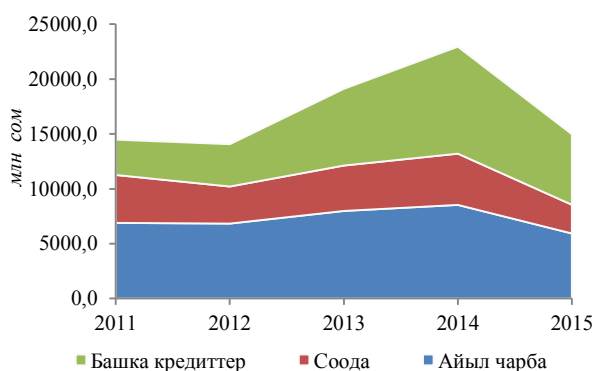
Тармактык концентрациялануу

БФКМдин кредит портфели айыл чарбада (БФКМдердин кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 39,6 пайызы), ошондой эле соодада жана керектөө кредиттеринде (тиешелүүлүгүнө жараша кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 17,5 жана 16,3 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө жаратылыш-климаттык шарттарга көз карандылыгынан улам, жогорку тобокелдиктер менен коштолгон.

Институционалдык концентрациялануу

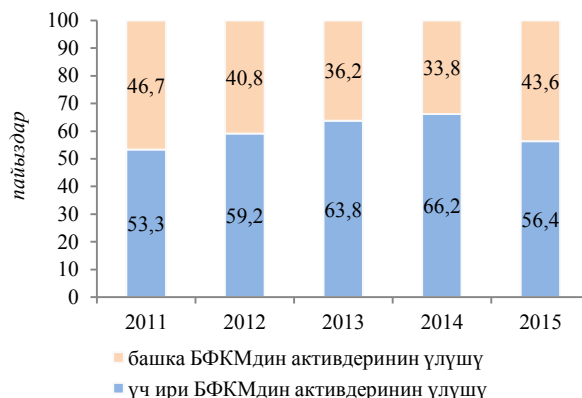
2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча үч ири БФКМдин активдеринин үлүшү өткөн жылга салыштырганда 9,8 п.п. азайып, БФКМ активдеринин жалпы көлөмүнүн 56,4% пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКМдин кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКМдин активдеринин институционалдык түзүмү

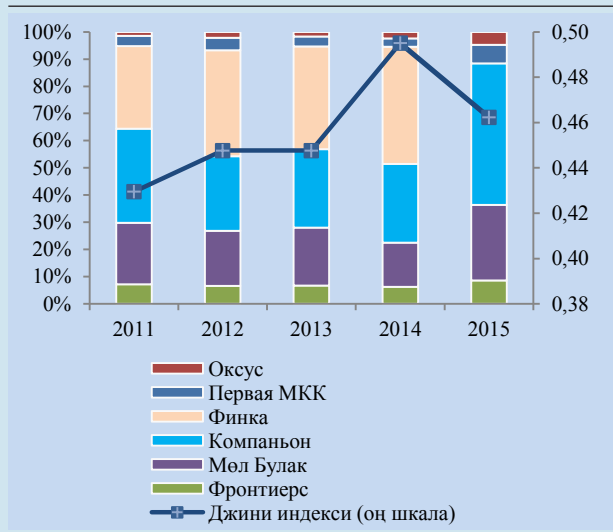
Булагы: Улуттук банк

7-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү³⁵

— Херфиндаль-Хиршмандын индекси

БФКМ системасында концентрациялануу тобокелдигин талдап-иликтөө максатында, Херфиндаль-Хиршман индекси³⁶ эсептелип чыккан. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКМ системасы үчүн индекстин мааниси 1473,2 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁷ алынган маани БФКМ активдеринин алгылыктуу чекте концентрацияланышын же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

3.2.5-график. Джини индексинин жана ири БФКМдин активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: 2015-жылдан бери маалыматтар ЖАК “Финка” МКК эске алуусуз келтирилген

— Джини индекси

БФКМдерде активдердин бирдей ченемде бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында Джини индекси эсептелинген. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча индекстин мааниси 0,462 түзгөн, бул ири финансылык институттардын арасында активдер тең салмактуу бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктап турат. Отчеттук мезгил ичинде концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү белгиленген (3.2.5-график).

³⁵ Концентрациялануу индекстери 5 ири БФКМдин маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³⁶ $H = \sum_{i=1}^n (i \text{ үлүшү})^2$

³⁷ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1.000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден 0,18ге (же 1.000ден 1.800ге) чейинки мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18ден (же 1.800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

БФКМдин тышкы карызынын абалы

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКМдин тышкы карызынын көлөмү 84,3 млн АКШ долларын түзгөн. БФКМдин тышкы карызынын институционалдык түзүмүндө олуттуу үлүш эл аралык финансы институттары тарабынан түзүлгөн жана каржылоого алынган беш ири БФКМге туура келет. БФКМдин тышкы карызынын басымдуу бөлүгү коммерциялык чет өлкө финансы-кредиттик мекемелерден алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 74,1 пайызы), ал эми калган бөлүгү – эл аралык финансы институттарынан алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 25,9 пайызы) туура келет.

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча ири БФКМдердин тышкы карызы 2014-жылга салыштырганда 67,2 пайызга азайып, 81,4 млн АКШ долларын түзгөн.

8-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү

3.2.6-график. БФКМдин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин динамикасы*

Булагы: Улуттук банк

* улуттук валютадагы пайыздык чендери

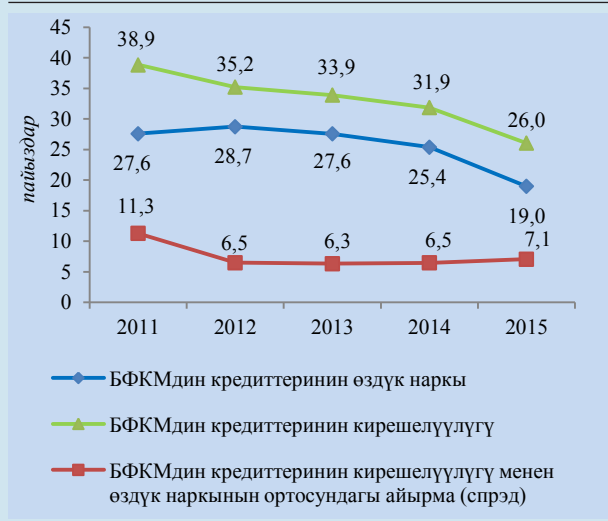
Отчеттук мезгил ичинде БФКМдин кредиттери боюнча пайыздык чендердин жогорулоо тенденциясы байкалган. Микрофинансы уюмдарынын орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 2,2 п.п, ал эми кредиттик союздардыкы – 2,3 п.п жогорулаган (3.2.6-график).

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркы³⁸ 6,4 п.п төмөндөгөн, буга 5 ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркынын 11,8 п.п. төмөндөшү өбөлгө түзгөн (3.2.7 жана 3.2.8-графиктер).

Мында, ири БФКМ кредиттеринин өздүк наркы бүтүндөй БФКМ системасынын кредиттеринин орточо өздүк наркынан төмөн болгон.

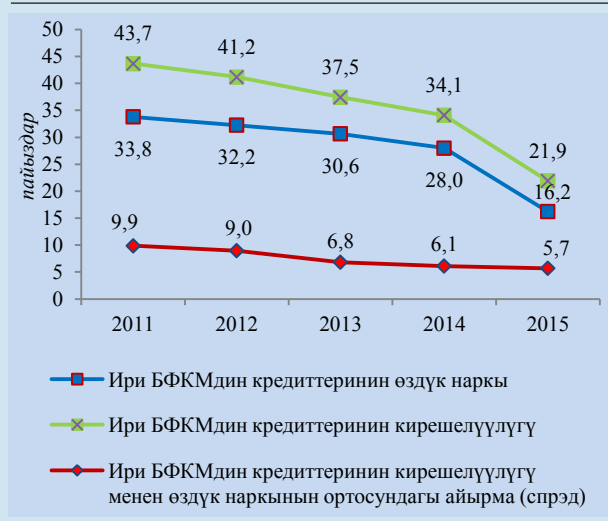
³⁸ Кредиттердин өздүк наркы же чыгымга дуушар болбоо чеги = (Дүң чыгашалар – Кредиттик эмес кирешелер)/ Орточо жылдык кредит портфели.

3.2.7-график. БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

3.2.8-график. Ири БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Жалпысынан алганда БФКМ кредиттеринин кирешелүүлүгүнүн төмөндөшү³⁹ белгиленген (3.2.7 жана 3.2.8-графиктер), бул БФКМдин пайыздык кирешелеринин төмөндөө арымы орточо жылдык кредит портфелинин төмөндөө арымынан артышына шартталган.

³⁹ Кредиттердин кирешелүүлүгү пайыздык кирешелердин орточо жылдык кредит портфелине карата катышы катары эсептелет.

3.3. БФКМ системасына стресс-тестирлөө

БФКМдин кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Кредит портфелинин сапатынын начарлоосу бүтүндөй БФКМ системасына таасири эсептеле турган, талдап-иликтөө жүргүзүлгөн.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий кароого алынган:

1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

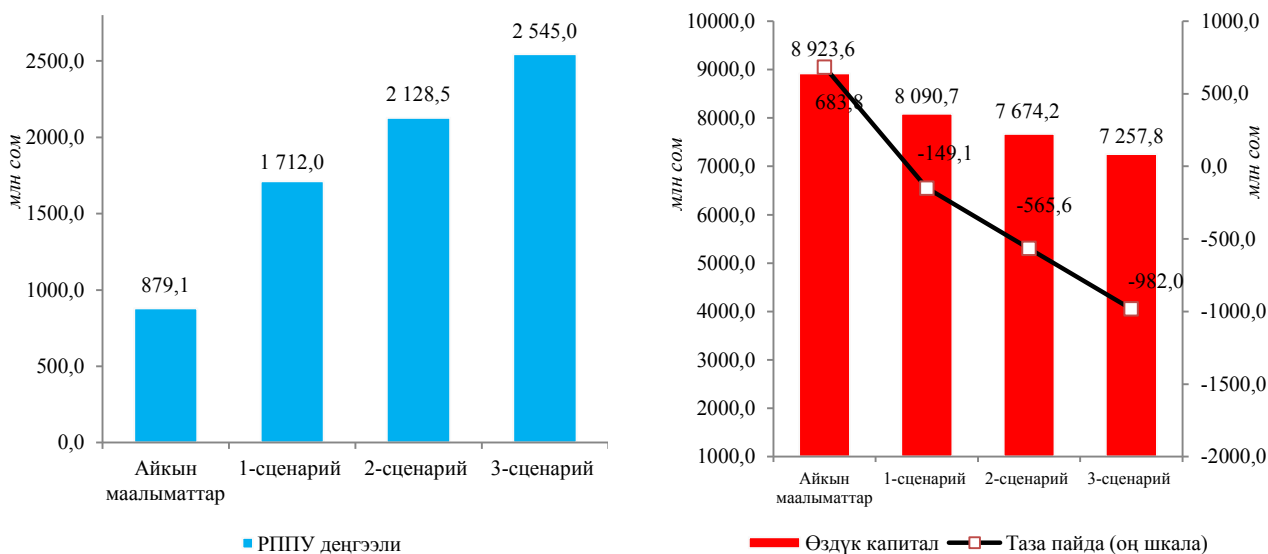
2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү төмөнкү категориялар боюнча бир калыпта жүрөт: “стандарттык”, “байкоо алдындагы”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКМдин кредит портфелиндеги РППУнун көлөмү⁴⁰ тандалып алынган сценарийге жараша 94,7 пайыздан 189,5 пайызга чейин көбөйгөн (3.2.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча натыйжалары

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кредит портфелинин сапатынын начарлоосу БФКМдин өздүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келээрин белгилей кетүү зарыл. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда, БФКМ сектору рентабелдүү эмес болуп, 149,1 млн сом өлчөмүндө чыгым тарта баштайт. Экинчи жана үчүнчү сценарийлерди ишке ашыруунун натыйжасында, чыгымдар тиешелүүлүгүнө жараша 565,6 млн сомго жана 982,0 млн сомго чейин көбөйүшү мүмкүн (3.2.1-график).

⁴⁰ Микрофинансы уюмдар активдин суммасынын пайыздык катышында көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайы РППУну түзүшөт:

- стандарттык – 0%дан 5%га чейин
- байкоого алынган активдер – 10%
- субстандарттык – 25%
- шектүү – 50%
- жоготуулар – 100%

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, пайыздар

	БФКМдердин кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	13,4
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	17,0
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	20,7

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

БФКМдердин кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 7,2 п.п, 13,4 пайыз деңгээлге чейин көбөйүшү, биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасынан болушу мүмкүн. Экинчи сценарий жүзөгө ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 10,8 п.п, 17,0 пайыз деңгээлге чейин көбөйүшү ыктымал, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 14,5 п.п, 20,7 пайыз деңгээлге чейин жетет.

БФКМдин кредиттик тобокелдигин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылган, ал БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКМдин проблемалуу кредиттеринин өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКМдин классификацияланган кредиттеринин үлүшүнүн динамикасына таасир этүүсүнө баа берүү максатында төмөнкү сценарий каралган:

- ИДӨнүн өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелдеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 1,1 п.п, 7,5 пайыз деңгээлге чейин өсүшү мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын төлөм системасы жөнүндө” мыйзамы (мындан ары – Мыйзам) кабыл алынган жана төлөм системасы боюнча ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү, аларды лицензиялоо жана каттоо жол-жобосунун алкагында төлөм системасынын операторлору жана төлөм уюмдары менен өз ара иш алып баруу, төлөм системаларына көзөмөлдүк жүргүзүү (оверсайт), Евразия экономикалык бирлигине мүчө мамлекеттердин борбордук банктары менен кызматташтыкты активдештирүү боюнча иштер жүргүзүлгөн. Кабыл алынган чаралар Кыргыз Республикасынын төлөм системасындагы финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга багытталган жана алар ишке ашыруу пландаштырылып жаткан чаралар топтомунун бөлүгү болуп саналат.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларында финансылык тобокелдик деңгээли минималдуу болуп, Улуттук банкта катышуучулардын корреспонденттик эсептеринде ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде сакталып турушу менен шартталган, ал улуттук валютадагы банктар аралык төлөмдөрдүн үзгүлтүксүз өткөрүлүшүн камсыз кылат.

Натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы өлкөнүн финансы секторунун туруктуу ишин аныктаган негизги факторлордун бири катары саналат.

2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеп турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ).
2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (СПК), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы.
3. Финансылык билдирүүлөрдү жөнөтүү үчүн инфраструктура (SWIFT жамааттык пайдалануу түйүнү, Банктар аралык коммуникациялык түйүн).

2015-жыл ичинде Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы штаттык режимде иштеп турган.

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасында финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогорку деңгээлде болушунан улам, системадагы жүгүртүүгө карата төмөн бойдон калган (ликвиддүүлүк коэффициенти 2,60, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 0,39 түзгөн). Катышуучулардын орто күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 30,14 пайызга өсүштү көрсөтүү менен бирге (2014-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда) 17,84 млрд сомду түзгөн.

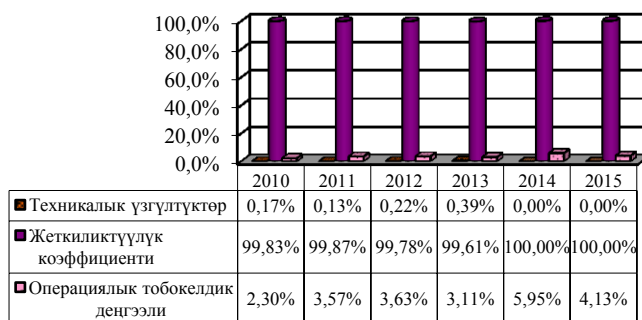

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

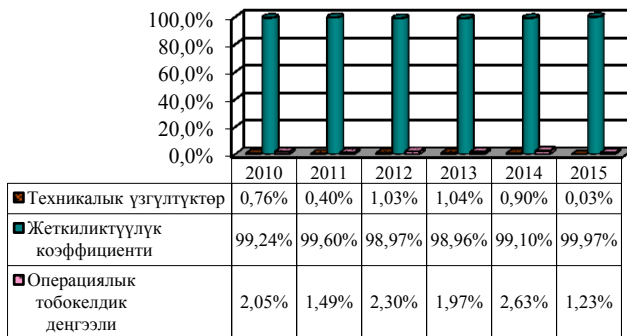

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

2015-жыл ичинде жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктары көрсөткөндөй, системанын жеткиликтүүлүк деңгээли жогору бойдон калуу менен 100,0 пайызды түзгөн, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышына байланыштуу 4,13 пайызды түзгөн.

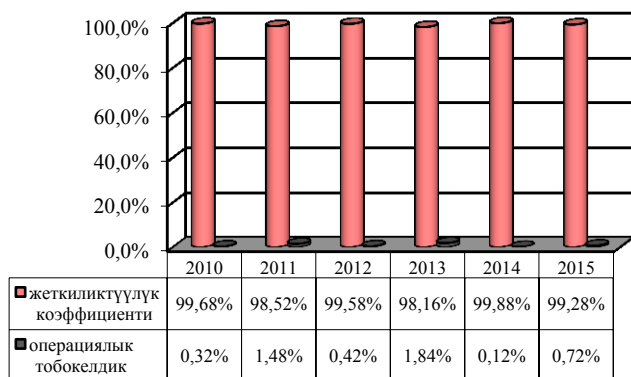
Отчеттук мезгил ичинде **пакеттик клиринг системасында** финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден 4 эсеге жогору болгон. Пакеттик клиринг системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктары боюнча 2015-жыл ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору болуп 99,97 пайызды түзгөн (2014-жылы 99,10 пайыз), мында иш регламентин узартуунун эсебинен операциялык тобокелдик деңгээли 1,23 пайызды түзгөн, бул 2014-жылдагы көрсөткүчтөн 1,4 п.п төмөн.

4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.4-график. ББПда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобо-келдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Банктык төлөм карттар менен эсептешүүлөр системасы. 2015-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында “Элкарт” улуттук төлөм системасы жана 5 эл аралык төлөм системасы (Visa, MasterCard, American Express, Union Pay жана Золотая Корона) иштеп турган.

“Элкарт” улуттук системасында 2015-жыл ичинде иш алып баруу боюнча мониторингдин жана талдап-иликтөөнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,28 пайызды, ал эми операциялык тобокелдиктердин деңгээли – 0,72 пайызды түзгөн.

2015-жыл ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эле акчаны алуу жана жөнөтүү кызматын **19 эл аралык акча которуу системасы** сунуштаган.

Алынган которуулардын көлөмү 118,83 млрд сомду түзгөн болсо, жөнөтүлгөндөрдүкү – 31,54 млрд сомду түзгөн. Кириш которуулардын саны жана көлөмү 2014-жылга салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 12,13 жана 3,93 пайызга төмөндөөнү көрсөткөн эле. Жөнөтүлгөн которуулардын көлөмү да 3,29 пайызга төмөндөгөн. 18,38 пайызга өсүш жөнөтүлгөн которуулардын саны боюнча гана байкалган.

Локалдык акча которуулар боюнча учурда операторлорунан болуп Кыргызстандагы банктар саналган 14 локалдык акча которуу системасынын ичинен беш системанын ортосунда бирдей бөлүштүрүлгөн.

Отчеттук мезгил ичинде **чек ара аркылуу өтүүчү төлөмдөрдү/каторууларды** жөнөтүү жана алуу үчүн 7 канал иш алып барган. Бирок финансылык билдирүүлөрдүн негизги агымы SWIFT телекоммуникациялык түйүнүнө туура келген (чек ара төлөмдөрүнүн жалпы санынын жана көлөмүнүн 90 пайыздан ашыгы).

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыгы боюнча 2015-жылы бардык төлөм системалар штаттык режимде иш алып барып, системалуу тобокелдикке дуушар болушкан эмес.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү боюнча иш жүргүзүлгөн. Мында, ченемдик укуктук актыларды Кыргыз Республикасынын мыйзамдарындагы өзгөртүүлөргө ылайык келтирүү, экономиканы долларлаштыруу деңгээлин төмөндөтүү максатында, валюталык кредиттерге карата кошумча талаптарды киргизүү, экономикалык ченемдерди белгилөө, тобокелдиктерди тескөө маселелерине өзгөчө көңүл бурулган.

Банктардын ишин лицензиялоо

Банк тутумунун туруктуулугун, коопсуздугун жана ишенимдүүлүгүн камсыз кылуу, ошондой эле калктын коммерциялык банктарга карата ишенимдүүлүгүн арттыруу максатында, жаңы ачылып жаткан жана иштеп жаткан коммерциялык банктар үчүн уставдык капиталдын жана өздүк каражаттардын минималдуу өлчөмүнө карата жаңы талаптар белгиленген жана аларды түзүү мөөнөтү аныкталган.

Улуттук банк тарабынан “Банктардын ишин лицензиялоо” жөнүндө жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген, ал коммерциялык банктардын филиалдарды, аманат жана көчмө кассаларын ачуу жана алардын иш алып баруусу боюнча жол-жоболорду жеңилдетүүгө багытталган. Коммерциялык банктар тарабынан аффинажалган алтындан даярдалган куймалар менен операцияларды жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн сунуштоо максатында, көрсөтүлгөн ченемдик укуктук актыга баалуу металлдар менен ишке ашырылган операцияларды лицензиялоо жагында да өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Мындан тышкары, Улуттук банкта байланыштуу депозит түрүндө банк-резидент эмес тарабынан белгиленген филиалга капиталды жайгаштыруу боюнча талаптарды белгилөө максатында, “Банк-резидент эмес тарабынан өз филиалына капиталды бөлүп берүү жөнүндө” жобо бекитилген.

Экономикалык ченемдер жана талаптар

Ликвиддүүлүктү камсыз кылуу, капиталдын кошумча запасын колдоо (“капиталдын буфери” көрсөткүчү), долларлашуу деңгээлин кыскартуу жана алардын кирешелери улуттук валютада генерирленген кардарларды чет өлкө валютасында кредиттөөдө кыйыр валюталык тобокелдиктерди минималдаштыруу, ошондой эле кредиттердин сапатын жогорулатуу боюнча банктарга карата талаптарды күчөтүү максатында, бир нече ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Өзгөртүүлөрдө жана толуктоолордо ликвиддүүлүк ченеминин маанисинин жогорулашы, банктар үчүн кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүк ченемин киргизүү, ошондой эле алардын ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктерди кыскартуу максатында, айрым банктар үчүн ыкчам ликвиддүүлүк ченемин киргизүү каралган. Дивиденддерди төлөө үчүн “банк капиталынын кошумча запасын” (“капиталдын буфери” көрсөткүчү) колдоо боюнча талаптар белгиленген. Чет өлкө валютасында жаңыдан берилген кредиттерге карата талаптар күчөтүлгөн, ага ылайык банктар жаңы валюталык кредиттер боюнча камдын өтө жогорку өлчөмүнүн жана белгилүү шарттардын сакталышынан улам, (пайыздык чендин өзгөрүүсү, кредиттин ордун жабуу мөөнөтү) кредиттик келишимдин шарттарынын өзгөрүүсүнүн башка түрлөрү боюнча кайрадан реструктуризациялоо учурунда жана валюталык кредиттерди сомго кайрадан реструктуризациялоо боюнча камдын өтө аз өлчөмүн түзүүгө тийиш. Бул чаралар банктарды кирешелери көбүнчө улуттук валютада түптөлгөн карыз алуучуларга сом түрүндө кредит берүүгө, ошондой эле кардарлардын кредиттерди реструктуризациялоо боюнча талабын канааттандырууга демилгелөөгө багытталган.

Доллар түрүндөгү кредиттер жөнүндө

Экономиканын долларлашуу деңгээлин кыскартуу жана чет өлкө валютасында кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон кыйыр валюта тобокелдиктерин минималдаштыруу максатында, Улуттук банк чет өлкө валютасында жаңы берилген кредиттерге карата талаптарын күчөткөн, ал эми улуттук валютадагы жаңы кредиттерге карата талаптарын жеңилдеткен. Айрыкча, банктар белгилүү бир шарттар сакталган шартта, валюталык кредиттерди сомго реструктуризациялоодо жаңы валюталык кредиттер боюнча камдарды кыйла жогорку өлчөмдө жана улуттук валютадагы жаңы кредиттер боюнча камдарды азыраак өлчөмдө түзүүгө тийиш. Ошентип, банктар кредит берүүдө кардарлардын кирешелер түзүмүнө, кардардын улуттук валютада чогуу алгандагы кирешелер көлөмү жана чет өлкө валютасындагы көлөмү кандай экендигине өзгөчө көңүл буруулары зарыл.

Тобокелдиктерди тескөө

Эл аралык стандарттарга ылайык келтирүү максатында, ошондой эле алардын эсептешүү/ процессинг борборлору чет өлкөдө жайгашкан бир нече жергиликтүү банкта орун алган жагдайларды эске алуу менен “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарында операциялык тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган. Бул өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен операциялык тобокелдикти тескөө боюнча банктардын саясаты жана банктар тарабынан аутсорсинг кызматын колдонуу жагында талаптар күчөтүлгөн.

Таасир этүү чаралары

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын коммерциялык банктарга жана банктык эмес финансы-кредит мекемелерине карата таасир этүү чараларын колдонуу маселелери боюнча ченемдик укуктук актыларын өркүндөтүү алкагында, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык банктын кызмат адамдарына жана/же олуттуу катышуучуларына карата таасир этүү чараларын колдонуу жөнүндө нормаларга тиешелүү, ошондой эле банк ишин алгылыксыз жана кооптуу банк тажрыйбасы катары таануу тартибин белгилөө боюнча бир катар ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Банктардын регулятивдик отчету

Кредиттөөдө олуттуу тобокелдик орун алышы ыктымал болгон коммерциялык банктардын чет өлкө валютасында берген кредиттеринин үлүшүн талдап-иликтөө максатында, “Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Өзгөртүүлөрдө коммерциялык банктар тарабынан карыз алуучулардын кирешелеринин валюталык түзүмү жана кардардын кредиттерин реструктуризациялоонун саны жөнүндө маалыматтын берилиши боюнча талаптарды киргизүү каралган.

Контракттык каржылоо

Банк продуктарын өнүктүрүү жана банк ишин коштоп жүргөн тобокелдиктерди төмөндөтүү үчүн шарттарды түзүү максатында, мындай банктык продуктту контракттык каржылоо катары сунуштоо боюнча кредиттик иш менен байланышкан, айрым ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Депозиттерди коргоо системасы

Кыргыз Республикасынын “Банктык аманаттарды (депозиттерди) коргоо жөнүндө” мыйзамына киргизилген өзгөртүүлөргө жана толуктоолорго ылайык келтирүү максатында, аманатчылар алдында банктын милдеттенмелери жөнүндө маалымат базасын жүргүзүү боюнча усулдук көрсөтмөгө өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген, ал жеке ишкерлердин эсептерин депозиттерди коргоо системасына киргизүүнү камтыйт. Мындан тышкары, гарантиялык учур келип жеткен учурда жеке адамдардын жана жеке ишкерлердин депозиттери жөнүндө маалыматты Кыргыз Республикасынын Депозиттерди коргоо агенттигинин атайы администраторуна сунуштоо мөөнөттөрү кыскарган.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуу

Микрофинансылык сектордо туруктуулукту сактоо максатында микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын ишин лицензиялоо режимин жөнгө салган ченемдик укуктук актыларга толуктоолор киргизилген, анда ыктыярдуу өзүн-өзү жоюу жөнүндө чечимди кабыл алган учурда, микрофинансылык уюмдар жана кредиттик союздар кредиторлор, анын ичинде финансы-кредит мекемелеринин алдындагы бардык милдеттенмелерди аткаруу тийиш экендиги каралган.

Улуттук банк тарабынан банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды өркүндөтүү максатында, микрофинансылык уюмдарды жана кредиттик союздарды эсептик каттоодон өткөрүү жана лицензиялоо тартибин регламентке салган жоболордун жаңы редакциясы бекитилген. Бул ченемдик укуктук актыларда көрсөтүлгөн банктык эмес финансы-кредит мекемелери боюнча лицензиялоонун колдонуудагы нормалары тартипке келтирилип, такталган, ошондой эле ага күбөлүктү/лицензияны жана лицензиялоонун башка жол-жоболорун алуу үчүн документтерди берүү жана аны кароого алуу тартибин өркүндөтүүгө багытталган айрым өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Мындан тышкары, отчеттук мезгил ичинде микрофинансылык жана микрокредиттик компаниялар үчүн уюштуруучулардан (акционерлерден) каражаттарды карызга алуу боюнча экономикалык ченемдер белгиленген. Кыргыз Республикасынын “Аудитордук иш жөнүндө” мыйзамына ылайык келтирүү жана микрокредиттик компаниялардын, микрокредиттик агенттиктердин финансылык отчетунун сапатын жогорулатуу максатында, “Кыргыз Республикасындагы микрофинансылык уюмдарга тышкы аудит жүргүзүүгө карата минималдуу талаптар жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган. Өзгөртүүлөрдө жана толуктоолордо тиешелүү критерийлердин белгилениши каралган, алар болгон шартта микрокредиттик компаниялар жана микрокредиттик агенттиктер өз ишине жыл сайын тышкы аудит жүргүзүп туруулары тийиш.

Аудит боюнча комитетти, ошондой эле “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААКсы адистештирилген финансы-кредит мекемесинин Директорлор кеңешинин мүчөлөрүнүн көз карандылыгы боюнча критерийлерди түзүү жагында талаптарды белгилөө максатында, тиешелүү ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Финансылык кызмат көрсөтүүлөрдүн керектөөчүлөрүнүн укугун коргоо алкагында, кредиттик союздун келишимине жана аны түзүү тартибине карата талаптарды белгилөө жагында “Кредиттик союздарда кредиттик тобокелдикти тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган. Өзгөртүүлөр жана толуктоолор айрым кредиттик союздарда кредиттин баштапкы суммасына пайыздарды чегерүү тажрыйбасы түптөлгөндүгүнөн улам киргизилген, бул кредиттин кымбатташына алып келген.

Ислам каржылоо принциптери

Ислам банк иши жана каржылоо принциптерин андан ары жайылтуу максатында, ага ылайык операцияларды жүзөгө ашырган банктардын ишин жөнгө салуу боюнча ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр киргизилген. Бул өзгөртүүлөр экономиканы долларлаштыруу деңгээлин төмөндөтүү жана чет өлкө валютасында кредиттөөдө кыйыр валюталык тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында киргизилген. Мындан тышкары, белгилүү кредиттер боюнча потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камды түзүү жагында талаптар өзгөртүлгөн.

Ислам банк иши жана каржылоо принциптери боюнча операцияларды жүзөгө ашырган банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуу жагында ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр бекитилген. Кабыл алынган өзгөртүүлөр финансы-кредит мекемеси менен кардардын ортосунда түзүлгөн типтүү келишимдерди стандартташтырууну, ошондой эле кредиттик тобокелдикти тескөө боюнча талаптарды белгилөөнү жана ачык валюталык позициялардын лимиттерин сактоону камтыган.

Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү

(пайыздар)

	2011	2012	2013	2014	2015
Банк сектору					
Капиталдын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрү					
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата нормативдик капитал	30,3	28,3	24,5	21,8	22,4
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата биринчи деңгээлдеги капитал	24,6	22,3	19,5	16,4	18,1
Чогуу алгандагы активдерге карата өздүк капитал	21,6	19,7	17,0	16,2	15,6
Классификацияланган кредиттердин өздүк капиталга карата катышы	21,9	16,8	6,5	6,6	11,3
Чогуу алгандагы милдеттенмелерге карата өздүк капитал	27,6	24,4	20,7	19,5	18,6
Активдердин сапаты					
Классификацияланган кредиттердин кредит портфелине карата катышы	10,2	7,2	5,5	4,5	7,1
Кредит портфелине карата РППУ	6,3	4,7	3,3	2,6	3,8
Классификацияланган кредиттерге карата РППУ	61,6	64,9	59,6	58,8	53,3
Валюталык насыялардын кредит портфелине карата катышы	55,2	53,7	53,6	57,6	55,1
Рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү					
ROA	3,0	3,0	2,8	2,6	1,5
ROE	17,7	18,5	18,0	18,7	10,8
Дүң кирешеге карата пайыздык маржа	45,0	44,7	57,3	58,6	47,6
Депозиттер жана кредиттер боюнча маалымдама чендердин ортосундагы спрэд	9,4	8,0	7,7	7,9	7,1
Ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү					
Жогорку ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы активдерге карата катышы	35,0	36,8	33,2	28,3	31,9
Жогорку ликвиддүү активдердин кыска мөөнөттүү милдеттенмелерге карата катышы	74,9	80,0	69,9	65,0	77,8
Рынок тобокелдигине карата көз карандылык					
Таза ачык валюта позициясынын өздүк капиталга карата катышы	4,1	2,4	5,6	8,3	-2,1
Башка финансылык корпорациялар*					
Активдердин финансы секторунун чогуу алгандагы активдерине карата катышы	23,0	18,7	17,2	17,1	9,9
Активдердин ИДӨгө карата катышы	7,1	6,6	6,7	8,0	4,7
Корпоративдик сектор (орто жана ири ишканалар)					
Активдердин рентабелдүүлүгү (ROA)	5,9	6,7	5,5	-0,3	н/д
Капиталдын рентабелдүүлүгү (ROE)	12,7	16,3	16,4	-1,2	н/д
Чогуу алгандагы милдеттенмелердин өздүк капиталга карата катышы (левераж)**	2,1	2,1	2,1	2,9	н/д
Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти	1,4	1,4	1,3	1,2	н/д
Үй чарба сектору					
Үй чарба карызынын ИДӨгө карата катышы	8,5	9,1	13,4	18,1	н/д
Үй чарба карызынын колдо болгон кирешеге карата катышы	13,2	13,4	21,8	27,3	н/д

Булагы: Улуттук банк, КР УСК. Эсептөөлөр: Улуттук банк

* - башка финансылык корпорациялар БФКМдерди түшүндүрөт

** - корпоративдик сектордун өздүк капиталы "Центерра ГолдИнк." компаниясынын акцияларын эске алуусуз берилген

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул, финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттардын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат

Банктык кредиттер – бул, банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттар.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча – бул, адистештирилген институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул, бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзгөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак жай жана тамак-аш азыктарына) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, алардын наркынын пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын батирлерди (квартираларды) сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык батирдин (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бул, бүтүндөй финансы системасынын таасирдүү жактарына жана чабал жерлерине баа берүү жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салык алынгандан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – бул, портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө карата кемчиликтерине баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди, кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашыра турган рынок катары аныкталат.

VaR (Value at Risk) – белгилүү бир мезгил ичинде акча түрүндө келип чыгышы ыктымал болгон максималдуу жоготуулар.

ААК	– ачык акционердик коом
АКШ	– Америка Кошмо Штаттары
БФКМ	– банктык эмес финансы-кредит мекемелери
ГСРРВ	– Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЖАК	– жабык акционердик коому
ИДӨ	– ички дүң өнүм
КБИ	– керектөө бааларынын индекси
КДК	– капитал жетиштүүлүгүнүн коэффициенти
КСФК	– “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААКсы адистештирилген ФКМи
КММ	– күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ	– Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
КР	– Кыргыз Республикасы
КФБ	– Кыргыз фондулук биржасы
МКО	– мамлекеттик казыналык облигациялар
МФУ	– микрофинансылык уюм
Улуттук банк	– Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	– Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
РППУ	– потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн каралган кам
ТСК	– таза суммардык капитал
СПК	– Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы
ФАО	– Бириккен улуттар уюмунун Азык-түлүк жана айыл чарба боюнча иш алып барган уюму
ФКМ	– финансы-кредит мекемелери
ЭВФ	– Эл аралык валюта фондусу